

Mariusz Wiesław KACZKA*

**UNPUBLISHED LETTERS OF
CONSTANTIN BRÂNCOVEANU AND CONSTANTIN STOLNICUL
CANTACUZINO, FROM THE POLISH ARCHIVES**

-Abstract-

The present edition brings to the day light twenty unpublished letters of the Wallachian Prince Constantin Brâncoveanu and four of a scholar and diplomat Constantin *stolnicul* (*high steward*) Cantacuzino from the Polish archives sent between 1709 and 1714. The addressee of all letters was the Polish Great Crown Hetman Adam Mikołaj Sieniawski.

The published correspondence brings a lot of details about the situation of the Swedish King, Charles XII of Sweden in Bender, his Polish adherents with the Voivode of Kiev Józef Potocki and Ukrainian Cossacks with Iwan Mazepa as leaders.

Moreover, some valuable information about the general situation in the Ottoman Empire and the Crimean Khanate can be found in nearly all letters. They are proof of vivid relations between the Danubian principalities and the Polish – Lithuanian Commonwealth after the Treaty of Karlowitz.

Keywords: Constantin Brâncoveanu, Constantin Cantacuzino, Adam Mikołaj Sieniawski, Wallachia, Ottoman Empire, Polish – Lithuanian Commonwealth, diplomacy.

**SCRISORI INEDITE DIN ARHIVELE POLONEZE
ALE DOMNITORULUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU ȘI ALE
STOLNICULUI CONSTANTIN CANTACUZINO**

-Rezumat-

Articolul de față aduce la lumină douăzeci de scrisori nepublicate ale domnitorului Constantin Brâncoveanu și patru scrisori ale eruditului și diplomatului stolnic Constantin Cantacuzino, păstrate în arhivele poloneze. Toate scrisorile au fost scrise în intervalul 1709 - 1714 și sunt adresate Marelui Hatman al Coroanei, Adam Mikołaj Sieniawski.

---

* „Justus-Liebig“ Universität, Gießen (Mariusz.W.Kaczka@geschichte.uni-giessen.de)

Corespondența publicată conține multe detalii referitoare la situația Regelui Carol al XII-lea al Suediei, aflat la Bender, la adepții săi polonezi, în frunte cu Voievodul Kievului, Józef Potocki, și la cazacii ucraineni conduși de Ivan Mazepa.

În plus, pot fi găsite informații valoroase despre situația generală din Imperiul Otoman și Hanatul Crimeei în aproape toate scrisorile. Aceste scrisori sunt dovada unor relații dinamice între Principatele Dunărene și Uniunea polono-lituaniană, după Tratatul de la Karlowitz.

Cuvinte cheie: Constantin Brâncoveanu, Constantin Cantacuzino, Adam Mikołaj Sieniawski, Țara Românească, Imperiul Otoman, Uniunea polono-lituaniană, diplomatie.

***

The tradition of publishing Romanian sources from the Polish archives is already quite long and rich¹. Nevertheless, a short overview reveals that we do not possess yet any larger edition concerning the 18th century². This is surprising if one considers how many materials have survived to the present day. Moreover, already existing editions are quite often incomplete, like that of Mihai Racoviță's Polish correspondences³. I regard the necessity of publishing the rest of the materials,

¹ I am citing the most important works: Gh. Duzinchevici, *Documente din arhivele polone relative la istoria românilor (secolele XVI-XIX)*, București, 1935; I. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, București, 1979; Idem, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVII-lea*, București, 1983.

² Only small editions exist. See for instance: V. Ciobanu, *Documente poloneze de la Mihai Racoviță*, in "Revista arhivelor", LII (1975), vol. XXVII, No. 4, pp. 455-461 or the tremendous edition prepared by Dan Râpă-Buicliu, *Noi știri documentare privind relațiile moldo-polone în timpul domniei lui Mihai Racoviță*, in "Danubius", No.22 (2004), pp. 55-64.

³ In his edition (see fn. No. 2) V. Ciobanu published 12 letters from Mihai Racoviță from the year 1709 and that was the idea of his paper. In the same manuscript another 9 letters from Mihai Racoviță to Adam Mikołaj Sieniawski can be found. See: Mihai Racoviță to Adam Mikołaj Sieniawski, Biblioteka Czartoryskich w Krakowie (hereafter: BC), ms. 2900, No. 10, pp. 53-54 (Iași, 13 III 1723, old style), Nr 12, p. 57-58, (Iași, 15 I 1723, old style), No. 13, pp. 59-61 (Iași, 1 III 1723, old style; a copy in: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, [hereafter: AGAD], Archiwum Koronne Warszawskie [hereafter: AKW], Dział Wołosko-Mołdawski, 43/76), No. 14, pp. 63-64 (Iași, 18 VII 1724, old style), No. 15, p. 65 (Iași, 29 VII 1724, old style), No. 16, p. 67 (Iași, 24 I 1722, old style), No. 17, p. 69 (Iași, 13 III 1723, old style), No. 18, pp. 71-72 (Iași, 3 XI 1722, old style), No. 24, p. 87 (Iași, 22 X 1712, old style). Two more letters from Mihai Racoviță can be found in the Public Archive in Cracow. See: Mihai Racoviță to Adam Mikołaj Sieniawski, Archiwum Państwowe w Krakowie, Oddział II na Wawelu (hereafter: APKr.), Zbiór Dzieduszyckich (hereafter: ADzied), 26/32, No. 12, Iași, 9 II 1708, Iași, 8 IX 1708. Two letters from Mihai Racoviță survived in the collection of Jan Szembek. See: Mihai Racoviță to Augustus II, BC, ms. 495, No. 67, pp. 279-281, (Iași, 13 I 1720, old style); Mihai Racoviță to Jan Kazimierz de Alten Bokum, BC, ms. 495, No. 68, pp. 283-284, (Iași, 13 I 1720, old style). The author of this article is preparing an edition of Mihai Racoviță's correspondences from the Polish archives.

found in Polish archives, as being rather urgent. Correspondence exchanges from the 18th century between Polish and Romanian officials are proof of vivid and irrepressible transcultural liaisons. Furthermore, they provide us with new and detailed scientific insights into the social, cultural and political realities of the time.

All these aspects can be found in the international correspondence of Constantin Brâncoveanu⁴. The charismatic Wallachian Prince, who ruled his country for an astonishingly long period (1688–1714), was the subject of great attention among Romanian historians⁵. In particular, in 1970, Paul Cernovodeanu published an article on his discoveries made in the Polish archives and libraries.

This article largely concerns Prince Brâncoveanu⁶. In the 1980s, the same author published a very well prepared edition of Constantin Brâncoveanu's correspondence⁷. Cernovodeanu identified eleven letters from the Wallachian prince in the Polish collections: three addressed to King Augustus II Wettin, seven to the Great Crown Hetman Adam Mikołaj Sieniawski and one to the Voivode of Mazovia and Polish ambassador to the Porte (1712–1714) Stanisław Chomentowski⁸. Two epistles to King Augustus II had already been published by Gheorghe Duzinchevici and Ilie Corfus⁹ while the third one was edited by Cernovodeanu¹⁰. The only preserved letter sent by Brâncoveanu to Chomentowski also found its way into the aforementioned edition¹¹. Furthermore, Cernovodeanu found seven letters addressed to Adam Mikołaj Sieniawski, but he published only

⁴ For an overview, see: P. Cernovodeanu, *Coordonatele politicii externe a lui Constantin Brâncoveanu. Vedere de ansamblu*, in *Constantin Brâncoveanu*, red. P. Cernovodeanu, F. Constantiniu, București, 1989, pp. 123-139.

⁵ Basic information: N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV – XVII*, București, 1971, p. 126 and 127 (further references).

⁶ P. Cernovodeanu, *Călătorie de studii în R. P. Polonă*, in “*Studii. Revistă de istorie*”, vol. XXIII (1970), No. 4, pp. 818-822.

⁷ Idem, *Din corespondența diplomatică a lui Constantin Brâncoveanu*, (Part I), in “*Revista Arhivelor*”, LXII (1985), vol. XLVII, No. 1, pp. 78-84; (Part II), in “*Revista Arhivelor*”, LXII (1985), vol. XLVII, No. 3, pp. 338-343; (Part III), in “*Revista Arhivelor*”, LXIII (1986), vol. XLVIII, No. 1, pp. 56-64; (Part IV), No. 3, pp. 311-317.

⁸ P. Cernovodeanu, *Din corespondența diplomatică*, (Part I), p. 79, fn. No. 9 and pp. 81-82.

⁹ Gh. Duzinchevici, *Documente din arhivele polone*, p. 12, No. III (Constantin Brâncoveanu to Augustus II, București, 2 VIII 1704); I. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVII-lea*, București 1983, pp. 337-338, No. 208 (Constantin Brâncoveanu to Augustus II, București, 1 V 1698). One more letter of Brâncoveanu to Augustus II is not published: Constantin Brâncoveanu to Augustus II, AGAD, AKW, Dział Wołoski-Mołdawski, 43/75, București, 17 IX 1713. This letter will be published by the autor of this publication together with a bigger collection of various Romanian correspondences.

¹⁰ P. Cernovodeanu, *Din corespondența diplomatică*, (Part III), p. 63, No. 11 (Constantin Brâncoveanu to Augustus II, Târgoviște, 2 XII 1713).

¹¹ Idem, *Din corespondența diplomatică*, (Part IV), p. 317, No. 3 (Constantin Brâncoveanu to Stanisław Chomentowski, [no place], <1713>).

one of them¹², the others remaining unpublished. Of these seven letters, one appears to be signed by a prominent Romanian boyar, Constantine *stolnicul* Cantacuzino¹³, who started his correspondence with Adam Mikołaj Sieniawski as early as 1709¹⁴. To the six letters found in the Czartoryski Library in Cracow, but not published by Cernovodeanu¹⁵, we can add two more from the same manuscript¹⁶ and six others preserved in a different location¹⁷. During my research, I have found seven more letters from Constantin Brâncoveanu in the Public Archive in Cracow¹⁸. Shortly after Constantin Brancoveanu was dethroned, Constantin Cantacuzino, the father of Ștefan Cantacuzino, the new Prince of Wallachia, sent a letter to Adam Mikołaj Sieniawski with a description of Brâncoveanu's deposition¹⁹. Using the same diplomatic code, Cantacuzino continued his correspondence with Sieniawski²⁰. All the aforementioned and unpublished letters were encrypted (entirely or partially) using the same monoalphabetic cipher²¹. The same collections in which I found these

¹² *Ibidem*, pp. 315-316, No. 2 (Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, București, 30 VI 1710; copy).

¹³ Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19240, Târgoviște, 22 VIII 1710. Constantin Cantacuzino, together with his son Ștefan, Prince of Wallachia (1714–1716) was executed by the Turks on 7 June 1716. N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, pp. 140-141 and 145.

¹⁴ Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., ADzied, 26/32, No. 13, pp. 15-16, București, 15 VI 1709.

¹⁵ Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19238, București, 30 VI 1710; No. 19242, Târgoviște, 22 VIII 1710; No. 19244, no place, 22 VII 1710; No. 19245, București, 30 VI 1713 (original); No. 19246, no place, 17 IX 1713.

¹⁶ Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19241, no place, 4 IX 1710; No. 19243, no place, 30 VII 1710.

¹⁷ Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5769, No. 3362, București, 5 II 1709; No. 3363, București, 17 IV 1709; No. 3364, București, 22 IV 1709; No. 3365, București, 11 VIII 1709; No. 3367, Târgoviște, 30 VIII 1709; No. 3369, București, 24 IV 1710.

¹⁸ Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., ADzied, 26/32, No. 13, pp. 11-14, București, 15 VI 1709; pp. 1-2, București, 28 VI 1709; pp. 17-24, București, 25 VIII 1712; pp. 35-41, no place, 10 VIII 1713; pp. 47-49, București, 29 III 1714; pp. 43-46, Târgoviște, 24 I 1714; No. 14, Târgoviște, 16 X 1709.

¹⁹ Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., ADzied, 26/32, No. 13, pp. 35-38, no place, 7 V 1714.

²⁰ Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski, *ibidem*, No. 13, pp. 25-28, no place, 8 IX 1714.

²¹ Surprisingly, the chancellery of Brâncoveanu never changed the nomenclator. For more on the encryption procedures in the chancellery of Brâncoveanu, see: A. Mareș, *Din istoria criptografiei românești: cifrul cancelariei brâncoveanești pentru corespondența în limba polona*, in "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»", vol. XXIV (1987), No. 1, pp. 335 – 341. The nomenclator was simple and numerical: a=19 b=60 c=66 d=70 e=9 f=71 g=64 h=61 i=29 k=67 l=74 m=76 n=72 o=39 p=62 q=68 r=75 s=73 t=77 u=49 w=65 x=63 y=59 z=69. In some letters the chancellery used special signs in order to encrypt important information: 12=Szwedzi (Swedes), 97=seraskier, (ser'asker), 100=Moskwa (Moscow), 200=Tatarzy (Tatars), 300=Stambuł (Istanbul), 800=Turcy (Turks), 900=August (Augustus II).

undiscovered letters of Brâncoveanu and Cantacuzino, also contain other encrypted letters from Wallachia. While similar in style and with comparable information, these letters are encrypted with another code, as they were probably written by the Moldavian-Polish spy Constantin Turculeț (Konstantyn Turkuł)²². This explains their exclusion from the edition²³.

The decision to publish the four letters of Constantin Cantacuzino together with those of Brâncoveanu was made for various reasons. Firstly, all the letters of Cantacuzino and Brâncoveanu were sent to the same recipient, the Great Crown Hetman, Adam Mikołaj Sieniawski. Secondly, they were all encrypted using the same code. Thirdly, up to a certain point, Cantacuzino and Brâncoveanu were close political partners²⁴. Fourthly, Cantacuzino's Polish correspondences are not known in the scholarly literature²⁵. Last but not least, these four letters of Cantacuzino are of profound significance. One of them, sent by Constantine Cantacuzino on 4 May 1714, is perhaps one of the best ever accounts of Brâncoveanu's deposition²⁶.

Such notifications of changes on the Wallachian or Moldavian throne were something normal at the beginning of the 18th Century. After the deposition of Antioh Cantemir in 1707 and the enthronement of Mihai Racoviță (in the Moldavian principality), the brother of the latter, the Moldavian Hetman Dumitrașco Racoviță and the Great Treasurer (Rom. *mare visternic*) Iordache (Gheorghe) Ruset sent a courtesy letter to Adam Mikołaj Sieniawski, informing him of the changes²⁷. It also appears that, at times, even the Moldavian princes' secretaries used to correspond with Polish officials. Such an example was Gheorghe Strahoschi (Jerzy Franciszek Strachocki; Georgius Franciscus Fredericus

²² Altogether three such fully encrypted and unsigned letters have been preserved: Constantin Turculeț (?) to Adam Mikołaj Sieniawski (?), BC, ms. 5769, No. 3366, no place, 23 VIII 1709; Constantin Turculeț (?) to Adam Mikołaj Sieniawski (?), APKr., ADzied, 26/32, No. 5, pp. 1 – 3, no place, <1709>; Constantin Turculeț (?) to Adam Mikołaj Sieniawski (?), *Ibidem*, pp. 5 – 6, no place, <1709>. All three were written using the same code: a=37 b=51 c=71 d=100 e=1 f=10 g=9 h=13 i=4 k=88 l=62 m=30 n=14 o=91 p=2 q=11 r=48 s=12 t=65 u=8 w=6 x=7 y=6 z=27. See a partly encrypted letter with the same code: Constantin Turculeț to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5971, No. 45170, Tuczapy, 7 II 1709.

²³ All three will be published in a separate edition of Turculeț's letters which the author of this article is preparing.

²⁴ For more information about "stolnicul" Constantin Cantacuzino, see: V. Cădea, *Stolnicul între contemporani*, București 1971.

²⁵ C. Șerban, *Contribuție la repertoriul corespondenței stolnicului Constantin Cantacuzino*, in "Studii. Revistă de istorie", vol. XIX (1966), No. 4, pp. 683 – 707.

²⁶ See fn. 19.

²⁷ Dumitrașco Racoviță and Iordache (Gheorghe) Ruset to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., ADzied, 26/32, No. 10, Iași, 27 VIII 1707.

Strachocki) secretary to several Moldavian princes²⁸. As a Roman Catholic and a self-confessed “born Polish nobleman”, Strachocki was probably an exception²⁹.

All 23 of Brâncoveanu’s and Cantacuzino’s letters were written by two different hands, probably those of Andreas and Nicolaus Wolff, two secretaries in Brâncoveanu’s chancellery, in charge of his correspondences in Latin and Polish³⁰. While Andreas probably wrote most of the letters between the years 1709 and 1710, Nicolaus was most likely to have been the author of the correspondences from the years 1712 – 1714 (see Table 2)³¹.

²⁸ Jerzy Franciszek Strachocki to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5956, No. 40424, Iași, 6 XII 1722 (old style); No. 40425, no place, 18 III 1723; No. 40426, Iași, 15 II 1724 (old style); No. 40427, Iași, 22 VII 1724 (old style); No. 40428, Iași, 16 I 1725; No. 40429, Iași, 28 XI 1725.

²⁹ For the quotation see: Jerzy Franciszek Strachocki to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5956, No. 40427, Iași, 22 VII 1724 (old style): „urodzonego szlachcica polskiego”. More about his person, see: N. Grămadă, *Cancelaria domească în Moldova până la domnia lui Constantin Mavrocordat*, in “Codrul Cosminului”, vol. IX (1935), p. 186 and pp. 230-231; N. Iorga, *Procesele călugărilor dela Sântilie și Gheorghe, pisarul leșesc*, in “Academia Română. Memoriele Secțiunii Istorice”, Seria III, Tomul IV, Mem. 7, București 1925, passim; S. Văcaru, *Noi informații cu privire la viața pisarului Gheorghe Strahoschi*, in “Buletin istoric”, No. 3, 2002, pp. 157-160. Strachocki used to visit Polish officials personally, see: Stefan Humiecki to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5834, No. 15020, L’viv, 20 I (no year); Adam Mikołaj Sieniawski to Jan Szembek, Radom, 10 II 1712 (Gh. Duzinchevici, *Documente din arhivele polone*, p. 13, fn. 1 – Romanian and Polish text). He also corresponded with Jerzy Lubomirski, court chamberlain and a possessor of huge latifundium in the Ukraine and Moldavia, see: Jerzy Franciszek Strachocki to Jerzy Lubomirski, Iași, 24 X 1725, in D. Râpă-Buicliu, *Noi știri documentare privind relațiile moldo-polone în timpul domniei lui Mihai Racoviță*, pp. 62 – 63.

³⁰ P. Cernovodeanu, *Coordonatele politicii externe a lui Constantin Brâncoveanu*, p. 130. N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV – XVII)*, București, 1968, p. 177. Andreas Wolff worked as secretary for the Moldavian prince, Antonie Ruset (N. Grămadă, *Cancelaria domească în Moldova*, p. 230), and then for Wallachian Princes, Șerban Cantacuzino and Constantin Brâncoveanu. See the tomb inscription of his daughter Caterina: *Inscripțiile medievale ale României*, vol. I, *Orașul București (1395 – 1800)*, red. A. Elian, București, 1965, p. 221 (No. 48, 12 V 1750). Nicolaus Wolff was “of Polish origin”. He died on 8 IX 1742. See his tombstone inscription: *Ibidem*, p. 220 (No. 46, 8 IX 1742): “Nicolaus Wolff, celsissimi principis Brankus ad conar fidelissimus et honoratissimus secretarius, extitit oriundus ex Polonia.” At some time he was also in charge of the Ottoman correspondence. See his signature in: M. Regleanu, *Contribuții la cunoașterea episcopului de Râmnic, Damaschin*, in “Hrisovul. Buletinul Școlaei de Arhivistică”, No. 1 (1941), p. 449: “Nicolaus Wolff celsissimi principis. Vall. Ottomanæ secretarius”.

³¹ From 6 epistles sent to A. M Sieniawski and found by Cernovodeanu, 3 were written by a first hand (A. Wolff?) and the other 3 by a second one (N. Wolff?), but the author did not made a difference between them. See: Idem, *Din corespondența diplomatică*, (Part I), p. 78 and 82. Likewise: A. Măreș, *Din istoria criptografiei românești: cifrul cancelariei brâncovenești*, p. 341.

Table 1. Number of letters per year sent by Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski.

Year	Number of letters
1709	8
1710	4
1711	0
1712	1
1713	5
1714	2

Source: pp. 3 – 5.

Table 2. Number of letters per year sent by Constantin Brâncoveanu and Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski.

Year	C. Brâncoveanu	C. Cantacuzino	Secretary's hand
1709	8	1	(9) A. Wolff (hand 1)
1710	4	1	(5) A. Wolff (hand 1)
1711	0	0	–
1712	1	0	(1) N. Wolff (hand 2)
1713	5	0	(5) N. Wolff (hand 2)
1714	2	2	(4) N. Wolff (hand 2)

Source: pp. 3 – 5.

During his correspondence with Adam Mikołaj Sieniawski, the Prince of Wallachia sent most of his letters between 1709 and 1710 (see Table 1). We do not possess any of his letters dated 1711. Upon a closer look at the sending date, it is easily noticeable that Brâncoveanu sometimes sent weekly letters to Sieniawski. The preserved collection is very much likely to have been much bigger.

The exchange of letters between Adam Mikołaj Sieniawski, Constantin Brâncoveanu and Constantin Cantacuzino is a historical document of great importance. It is a useful source not only for the political configurations in East-Central Europe, in the first quarter of 18th Century, but also for research into daily problems such as channels of communication. During the bilateral exchange of letters both sides used every possibility to get in touch with one another. Accordingly, Brâncoveanu and Cantacuzino tried to send letters to Adam Mikołaj Sieniawski via the Moldavian-Polish spy Constantin Turculeț³², the Commandant

³² For more about him, see: M. W. Kaczka, *The Gentry of the Polish-Ottoman Borderlands: the Case of the Moldavian-Polish Family of Turkul/ Turculeț*, in "Acta Poloniae Historica", No. 104 (2011), pp. 129-150.

of Okopy Św. Trójcy (lit. *Holy Trinity Trenches*) Jerzy Henryk Bartsch³³, Eftymi Leondowicz, presumably an Armenian merchant (maybe from L'viv), an unnamed servant of Sieniawski, Rudziński, a courtier of Sieniawski, and even the latter's chamber servant, Michał. Because of the complicated geopolitical situation in the principality of Moldavia, the letters were sometimes sent by a roundabout route via Transylvania. This was made possible by the fact that both sides enjoyed good relations with the Habsburg Commander of Transylvania, Stephan von Steinville³⁴.

Nevertheless, the information exchange had already started in February 1709, the main topic of all letters being the residence of the Swedish King Charles XII in the Ottoman Empire. After the defeat in the Battle of Poltava, the "Ironhead" (as he was called by the Turks) took refuge, firstly in Bender and then in Demiotica (Tur. Dimetoka, Grec. Didymóteicho), staying in the Ottoman Empire for more than five years (from July 1709 until October 1714)³⁵. For his entire stay in Turkey, Charles XII financially supported his Polish adherents³⁶. A lot of information about Józef Potocki and his activities were found in Brâncoveanu's and Cantacuzino's letters. Potocki was the leader of the Polish supporters, Voivode of Kiev, Starosta of Halicz and a political opponent of Adam Mikołaj Sieniawski. Additionally, noteworthy information from both the Ottoman Empire and the Romanian principalities can be found in nearly all of the letters.

In the summer of 1710, Constantin Brâncoveanu helped Sieniawski and Polish ministers establish direct contact with a rather unlucky Polish courier in Istanbul, Felicjan Bąkowski. The cooperation started once again after Stanisław Chomentowski, Voivode of Mazovia and a Polish ambassador in the Ottoman Empire, started his mission by crossing the Polish–Ottoman border on 16th October

³³ M. Kukiel, *Jerzy Henryk Bartsch*, in "Polski Słownik Biograficzny", vol. II, pp. 331-332.

³⁴ Steinville died on 21 X 1720, see: *Călători străni despre Țările Române*, vol. IX, red. M. Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, passim. G. Probszt, *Feldmarschall Graf Steinville und die Walachei*, in "Südost-Forschungen", vol. XXVI (1967), pp. 339-353 (military perspective; concentrated on the years 1716–1717). See also a very interesting and unedited, original letter of Constantin Brâncoveanu to the Emperor, Joseph I. in which he mentioned his contacts with "D<omi>no Stephano, comite á Steinville, camerario, equitatus generale (...) collonelo, nec non per Transylvaniam constituto comendante generale": Constantin Brâncoveanu to Joseph I, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Türkei I, 179/1710, Târgoviște, 28 VII 1710.

³⁵ For more information, see: A. N. Kurat, *The Political Activity of Charles XII, King of Sweden in Turkey*, in "Baltic and Scandinavian Countries", vol. III, No. 3 (September 1937), pp. 428-431. More comprehensively from a Romanian point of view: V. Ciobanu, *Carol al XII-lea și Români. Charles XII et les Roumains*, Iași, 1999 (bilingual edition).

³⁶ Most of Charles XII books of accounts from the years 1709–1714 are preserved. See: Riksarkivet, Stockholm, Strödda räkenskaper rörande Sveriges krig i utlandet, Turkiet 1709–1714 (vol. 25–30).

1712. The Wallachian prince even sent entire fascicules of correspondence from the Polish embassy to the Polish–Lithuanian Commonwealth on a regular basis.

Just at the tragic end of his rule, Brâncoveanu tried to strengthen this cooperation. In one of his last letters, written on the 30th of June 1713, the Wallachian prince asked for Sieniawski's recommendation at the court of Augustus II. The grace of the Polish king was granted two months later. In January 1714, Brâncoveanu even engaged in an official epistolary exchange with the Polish king.

The edition rules

All preserved letters of Constantin Brâncoveanu and Constantin *stolnicul* Cantacuzino were written in Polish with a good dose of Latin macaronics. Therefore, the edition rules were based on the editing instruction for Polish sources from the early modern period, prepared by Kazimierz Lepszy and Władysław Konopczyński and published in 1953, enriched with the methods used in their editions by Paul Cernovodeanu, Veniamin Ciobanu, Dan Râpă-Buicliu and Ilie Corfus³⁷. The mentioned instruction is outdated. The simplified structure of this publication follows the example of mentioned Romanian editions.

The author of this edition faced the permanent problem of every editor: should the original text be modernised or should it be left as unaltered as possible? The editors appear to have chosen the second option. After long considerations, the author of this edition chose the first option, because the published letters of Brâncoveanu and Cantacuzino will be prospectively put in print with facsimiles.

All the epistles included in this edition are original. If copies of the letters existed, they were mentioned in the description. The published version was firmly based on the encrypted originals. Occasionally, copies were used in order to replenish physical damages of the text.

The letters were followed by a headline giving basic information, such as: the year, month, day and place of sending, sender, recipient and the location of the original manuscript (i.a. copies).

Whenever Latin was used in the original text, it was marked with *italics* and it was not translated. The orthography has been thoroughly modernized, including the punctuation. All lapses and encrypting mistakes were corrected. Physical damages of the text, that made some parts of it indecipherable, were marked with <...>. If it was possible to reconstruct a damaged word, or a part of it, from the context, that word or part of the word was placed in the aforementioned brackets. Every change of page was stressed with ||. Depending on the text

---

³⁷ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI w. do połowy XIX w.*, Warszawa 1953.

proportions, the encrypted or encoded part of text was marked with ^{a-a}. Using the same method, all parts written in Cyrillic script were pointed out (especially Constantin Brâncoveanu's signatures). The original brackets were mostly preserved. Toponyms and personal names were kept in the original form, even the grammatically incorrect versions. The characteristics of the language were preserved as much as possible.

APPENDIX

I

1709 February 5, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5769, No. 3362³⁸.

„Jaśnie Oświecony M Panie hetmanie, mnie wielce M Panie i Przyjacielu

Honore et aestimatione qua par est razem odebrał poważne dwa listy WM Pana *Januarii 16ta i 24ta* pisane, z których będąc informowany (*quod prae omnibus aliis est magnis desideratam*) o dobrym zdrowiu i szczęśliwym staniu WM Pana barzom się cieszył Panu Bogu chwałę dając.

Za inaugurację też Nowego Roku od WMPana uczynionej, który lubo już <...> jest zaczęty, ale *ex sincero corde* i ja także życzę *ut faelicissimus epis sic curus* i WM Panu *seros ac nestoreos annos consequi et peregere possit*.

Żeś WM Pan tedy z łaski swojej raczył okurencyje tamtecznych stron obszernie mi posłać (które dobrze i doskonale wyrozumiałem), jako prawdziwemu przyjacielowi i bratu wielce dziękuję. Podobnie i ja obiecując, że cokolwiek godnego wiadomości z tych krajów będę wiedział WM Panu bez omieszkania nie zaniecham oznajmić, lubo teraz niedostatku bardzo w materyjej mając, nie mogę żadną rzecz godną WM Panu pisać, ponieważ rzeczy Othomańskiej Porty w wielkiej cichości do tego czasu stoją, nic szczególnie się dając || godnego do awizowania.

Nowy chan tylko Dewlet Girej³⁹, jakim i w przeszłych dniach do WM Pana pisał z Stambułu do Krymu pojechał, gdzie uważam, że do tego czasu miał już i stanąć. Lubo jak rozumiałem, w drodze bardzo był chory. Lecz i stamtąd cokolwiek będę wiedział nie zaniecham WM Panu oznajmić, jako i zostaję WMM Pana życzliwym przyjacielem i sługą powolnym, ^aCostandin Brâncoveanul, voevod^a, w Bukuresztach, *5ta Februari Anno 1709.*”

^{a-a}In Cyrillic script.

³⁸ Letter without encryption.

³⁹ Dewlet Giray II, Khan of Crimea from 1708 until 1713.

II

1709 April 17, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5769, No. 3363⁴⁰.

„Jaśnie Wielmożny M Panie wojewodo bełski i wielki hetmanie koronny, mnie wielce M Panie i Przyjacielu

Z należytych respektach odebrawszy poważny list WMM Pana *Martii 23tia* w Jagielnicy⁴¹ adresowany i dowiedziawszy się o dobrym jego zdrowiu, cieszyłem się barzo Panu Bogu dziękując.

O marszu też WMM Pana, który (*quasi properando*) teraz *prosequit* dla złączenia z auksyliarnemi wojskami⁴² (skąd generałowie wojsk owych i znać o sobie WMM Panu dali upewniając o prędkim pośpiechu swoim), żeś WMM Pan raczył i mię *participem* temu czynić, jakoż i okurencyje *de successibus armorum* najjaśniejszego cara JM⁴³ ze mną komunikować (któremu WMM Pana afektowi *reciproce* i ja się obiecuję korespondować) jako prawdziwemu Bratu i Przyjacielowi dziękuję, dobrotliwości i ludzkości jego z całego serca życząc: niech wszystkie prace WM Pana (które bywają za dobrą intencją) *pro immortalis gloria* wielkiego imienia WMM Pana będą *et magno emo lumento* sławnego i wolnego narodu wielkiej i starej korony Polski.

Lecz ponieważ WMM Pan teraz znajduje się bliższe w sąsiedztwie naszym *confidenter* upraszam, abym częściej listy WMM Pana mógł widzieć, z których *utinam* mógłbym zawsze *bonam salutem i faelicissimos* tego *progressus* wyrozumieć. ||

Z tych stron ani teraz coś znacznego i godnego donosić WMM Panu nie mam, bo znowu powiadam, że do dzisiejszego dnia cicho rzeczy stoją i żadnej aparencyjy do przygotowania albo ruszenia się nigdzie nie słychać, lecz gdy cokolwiek godnego i potrzebnego do doniesienia będę miał, bez omieszkania WMM Panu awizować nie zaniecham jako ten który znam się być WMMWMM Pana życzliwy przyjaciel i sługa powolny, ^aCostandin Brâncoveanul^a, w Bukaresztach, *die 17ma Aprilis Anno 1709no.*”

^{a-a}In Cyrillic script.

III

1709 April 22, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5769, No. 3364.

„Jaśnie Wielmożny M Panie wojewodo bełski, wielki hetmanie koronny, mój wielce MM Panie i Przyjacielu

Odpowiedziawszy onegdajszego dnia na poważny list WMM Pana nie zaniechałem przyjacielski i braterski mój ukłon WMM Panu posłać. Teraz też ponieważ bytność WMM Pana bliższej przy sąsiedztwie naszym słyszę i przez umyślnego ekspresa

⁴⁰ Letter without encryption.

⁴¹ Jagielnica (today's Yahil'nytsya in the Ukraine), small town in the Voivodship of Podole approximately 100 km on the north from Chernivtsi.

⁴² Moscovian troops.

⁴³ Peter the Great (1672 – 1725), Russian Tsar from 1682 until 1725.

congruum ducens WMM Pana zdrowia nawiedzać wszechmogącego Pana Boga z całego serca upraszam, aby przy szczęśliwym staniu z dobrym powodzeniem intencji i prac jego sprawiedliwych WMM Pana mógł witać, którego wszystkie *actis (intimo ex pectore voveo)* niech *dicina majestas* pobłogosławi i pożądanym końcem poszczęści.

Ja lubo i teraz ^az naszych krajów godnych rzeczy^a do komunikacji z WMM Panem nie mam, jednakże *pro cursu temporis* ^acokolwiek mogę znać *non praetereo participem*^a i WMM Pana tym czynić. Lubo powiadam znowu, że żadnej aparencyjej ^apreparamentu jakiego i ruszenia się na stronę jakę^a dotąd nigdzie nie widać ani czuć, żeby się gdziekolwiek stało. A zwłaszcza, gdy ^anajwyższy sułtan^{44a} teraz bawi się staraniem || ^aweselia jednej, małej, swojej córki^{45a} (która ledwie ze trzy albo cztery lata ma) ^aquam desponsar vult^a jednemu wężrznemu ^adworzaninowi selektarowi^{46a} i o tym teraz więcej już o inszych rzeczach się stara.

^aNowy też chan^a po przyjeździe swoim do ^aKrymu^a wszystkie tam rzeczy jakoby w konfuzyjej między ^aTatarami znalazłszy^a (ponieważ ani z ^aCzerkiesami jeszcze się nie zgodzili^a) tylko o kompozycyjej owych *intendit* ^arady teraz trzymać. Zaczyn przykazano, aby buc Zackie murzy na ten sejm poszli^a, gdzie *quid concludet* czas pokaże i cokolwiek będę wiedział według obliżu mego ^anie omieszkam^a WMM Panu ^azaraz oznajmić^a życząc także i od WMM Pana mieć oznajmienie okurencyji ^aco w tamtych krajach następować będą^a *qui ultinam cum gloria et exaltatione sint* imienia WMM Pana i tym zostają || WMM Pana życzliwy i powolny sługa, Kostandin Brankowan, gospodar multański, w Bukaresztach, *die 22da Aprilis Anno 1709no.*”

^{a-a}Encrypted fragment.

IV

1709 June 15, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzie duszyckich, 26/32, No. 13, pp. 11 – 14 (original); Ibidem, No. 14 (copy).

„Jaśnie Wielmożny ^aM Panie^a wojewodo bełski, hetmanie wielki koronny, ^amój wielce M Panie i Przyjacielu^a

Debito venerationis ac aestimationis cultu dwa poważne listy ^aWM Pana^a, pierwszy ^ade data Aprilis 30ma^a, Junii ^a10ma^a, ostatni ^ade data^a Mai ^a10ma^a przez ekspresa mego posłany ^a21ma ejusdem^a odebrawszy oraz ^acum acclusis^a *occurrentiis*, tak z strony Moskwy i Kozaków, ^ajakoż i WM Państwa^a, z nieprzyjaciółmi, któreś raczył ^aWM Pan^a z łaski swojej i mnie oznajmić ^apro quibus^a i należyte *repono* dziękowanie pierwej wszystkich będąc *informatus* o zupełnym zdrowiu ^aWMM Pana^a barzom się cieszył dziękując Panu Bogu, ^aktórego z^a całego serca i upraszam, aby zawsze ^aWMM Pana^a przy szczęśliwym staniu bronił ^ai szczęśliwych^a progresów ^asprawiedliwym pracom i intencyjom^a jego podał, toż i ja obiecując, że wzajemną służbę ku ^aWMM Panu^a się znaleźć nigdy nie zaniecham, kiedy będę miał godnej materiji do oznajmienia, jako też i do

⁴⁴ Ahmed III (1673 – 1736), Ottoman Sultan from 1703 untill 1730.

⁴⁵ Probably Fatima, daughter of Ahmed III, who married at this time silâhdâr (“arms-bearer”), Ali Pasha Damad (1667 – 1713).

⁴⁶ See fn. 45.

wszystkich rekwizycyji *pro posse* zawsze się będę starał *ut sin || ceritatis documenta actu conprobare possim*.

Ja z tutecznych krajów nie mam ani tym czasem coś nowego i godnego ^aWMM Panu^a donosić, ponieważ jakom i drugi raz mówił rzeczy niewiernych poganów, to jest Turków cicho *subsistunt* dotąd nigdzie nie słyhać, żeby się miała preparacyja jaka czynić albo *commotia* do wojny, tylko oni bawią się *suis solitis*, jakoż i weselem (^ao którym zda mi się, że WMM Panu^a pisał), które turecki sułtan onegdaj jednej małej swojej córce sprawił.

O Tatarach znowu my nic do tego czas nie słyszemy albowiem nie twierdzi się, żeby ich swary mieli się z Czerkiesami zgodzić ^ai jako niektóry do mnie^a pisze ^alubo konfirmacyję na to^a czekam. Teraźniejszy, nowy chan podobno nie jest tak szczęśliwy, żeby mógł wszystko z Tatarami dokonywać. Swego on chce i *intendit*, którzy nie chcą *consentire* woli i propozycyjom jego.

Propter curiositatem tylko może i to ^aWMM Panu^a być *notum*, że jako z Stambułu || do nas piszą, posłowi cara Jego Mości u Porty⁴⁷ barzo wielką cześć dają i jeszcze i niektórych czernców moskiliów i Greków co obrazy przedali i od teraźniejszego wezyna⁴⁸ na galerę byli zrzuceni teraz wszystkich uwolniono i do rzeczzonego Pana posła posłano. I tak według konfidencyji ku ^aWMM Panu^a cokolwiek mam *in veritate* doniósłszy i dalej cokolwiek *occurret eo instante* jako prawdziwemu przyjacielowi i bratu awizować, jako ten który znam się być WM Pana życzliwy przyjaciel i sługa powolny, Konstantin gospodar multański, z Bukureszt, *Junii 15ta Anno 1709*.

PS. Jak prawdziwemu przyjacielowi i bratu sekretnie oznajmuję, że ja n<ie> przestanę, był bym rad kontynuować korespondencyję z ^aWMM Panem^a, tylko zazdrość i wielka złość niektórych z mołdawszej ziemi, nie tak o gospodarze⁴⁹ powiadam, lubo on jest głową, ale są przy nim niektórzy Greki carigro- || -dzkie, którzy go kierują i wodzą kędę chcą, który *gratitudinis loco*, którą są powinni dać dobrodziejom swoim, jak się teraz z nieprzyjacielstwem na nas pokazali nie przestając u Porty fałszywymi kalumniami i rozmaitymi salwerstwami nas mieszać, tak ted<y> słyhać, że i drogę ludziom naszym przez swoje ziemie przeszkadzali, żeby nie mogli ludzie moi z listami przejść do ^aWMM Pana^a i do drugich przyjaciół wszystkim sposobem starając się jak nam szkody czynić, o których śmieć można mówić, że tylko są imieniem Kreścianie, a w prawdzie są Turcy i jeszcze i gorsi niż oni, którzy nigdy *progressum christianitatis* sprawiedliwie n<ie> życzyli. Czekamy tedy widzieć ^aquid^a dalej o nich *succedet* i czego sprawiedliwość boska będzie o nich limitować lubo ja nie omieszkać jakimkolwiek sposobem, abym przez list WMM Pana nie znalazł wzajemnie i od ^aWMM Pana^a czekając partycypacyję *occurrentii* tamtecznych.”

^{a-a}Fragments without encryption.

V

1709 June 28, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 13, pp. 1 – 5 (original); Ibidem, No. 14 (copy).

⁴⁷ Petr Tolstoy (1645–1729), Russian envoy to Sublime Porte from 27 X 1702 until 1714.

⁴⁸ Ali Pasha Çorlulu (1670? – 1711), Grand Vizier from 3 May 1706 until 16 June 1710.

⁴⁹ Mihai Racoviță († 1744), Prince of Moldavia from 1707 until 1709.

„Jaśnie Wielmożny ^aM Panie^a wojewody bełski i wielki hetmanie koronny, mnie wielce ^aM Panie^a i Przyjacielu

Poważny list ^aWMM Pana^a *prima praesentis* adresowany tym z większą miłością i poszanowaniem odebrałem przy *ex evidentibus documentis* braterski i szczery ^aWMM Pana^a ku mnie afekt *in dies* doświadczam, któremu za ustawiczne komunikację *occurrentii* i tak *de successibus armorum* najjaśniejszego cara Jegomości jakoż w ^aWMM Państwa^a przeciw nieprzyjacielom (co ^aWMM Pan^a z dobroćliwości i ludzkości swojej raczysz i mnie zawsze oznajmić) należyte *repensens* podziękowanie *bonitatem ac omni potentiam divinam exero*, aby raczył mi przy wyrozumieniu zawsze ^aWMM Pana^a i *fortunatus owe succesus*, ^ao których i WMM Pan^a przy łasce bożej ma nadzieję według chęci jego wprędce || usłyszeć, których *eventum atentissime* bardzo od ^aWM Pana^a jak prawdziwego przyjaciela czekam wiedzieć.

Ja stąd nie mając ani też tym czasem żadnej nowiny ^aWM Panu^a donosić znowu o to tylko com poza wczora obszernie pisał potwierdzam, że Porty rzeczy i pogańskie wszystko na owej cichości stoją, to jest do dzisiejszego dnia nigdzie żadnej aparencyji albo ruszenia się na wojnę nie słyhać. Ani czuwać lubo kiedy się trafi cokolwiek nowego i potrzebnego do oznajmienia, jakem i drugi raz powiadał ^aWMM Panu *eo instanti*^a oznajmić nie omieszkam, jako ten który na zawsze zostaje ^aWMM Pana^a życzliwy przyjaciel i sługa powolny Konstantin gospodar multański, z Bukurest, *Junii 28 Anno 1709no*.

PS. Właśnie przy samym pieczętowaniu tego listu przybiegli z Stambułu kurierowie nasze przez których i jedni i drudzy piszą, że dla Moskwy nie w małą konfuzyję i frasunek Porta wchodziła, ^aponieważ^a basza⁵⁰, który rezyduje w nowej fortecy blisko Krymu⁵¹, którą w przeszłych latach przy Gierczu⁵² budowano donosił, że za przybyciem cara Jego Mości z Woroniza⁵³ do Ozowa⁵⁴ okrętów barzo wiele tam sprowadzono i od chana także powiadają, że dano znać, że liczne moskiewskie wojsko do Zaporozy przyszło, o czym ów pasza dał znać *instando*, aby Porta jak najprędzej ^ai bez omieszkania^a || prowizyje czyniła i *necessaria* do tamtej fortecy posłała, których tam żadnych nie masz, to jest zapasów municyjji i wojska, za co Porta zaraz ordynans ów dała, gotować i posłać tam kilka okrętów, dla wożenia i wojska i prowiantów (dla których kupowania i pieniędzy posłano, tak powiadają) do portów, ^aktóre przy^a Czarnym Morzu są i wszystkie potrzebne rzeczy bez omieszkania. Powiadają także, że i do Oczakowa⁵⁵ posłać miano kilka okrętów dla inwigilacyjnej tamtej strony, żeby się *in sperate irruptia* jaka od Moskwy nie stała i tak z Stambułu ^aniektórzy^a do nas piszą, że do wołoskiej ziemi ferman posłano, aby dla restauracyjnej i fortyfikacyjnej Oczakowa ^aze^a pięćset albo i osiemset ludzi robotników *in mediate* posłano. Te awizy jakom i ja teraz zrozumiał według konfidencyjnej mojej ku ^aWMM Panu^a nie zaniechałem donosić. Co dalej nastąpi i usłyszę WMM Panu także komunikować nie omieszkam.”

⁵⁰ NN.

⁵¹ Yeni Kale (Tur. “New Fortress”), todays Ukraine. An Ottoman fortress in the southeastern Crimea built by the Sultan Mustafa II in 1702 to protect the port of Kerč. See also fn. 52.

⁵² Kerč (Tur. Keriç), todays Ukraine. Ottoman seaport at the eastern tip of the peninsula with the same name, at the eastern end of Crimea.

⁵³ Voronezh, Russian city.

⁵⁴ Azov (Tur. Azak), Ottoman fortress situated at the See of Azov. Captured by Peter the Great on the 6 August 1696, it stayed in Russian hands until 1713.

⁵⁵ Očakov (Tur. Ōzi), todays Ukraine. A seat of an Ottoman sandjak beyi and a fortress on the northern coast of the Black Sea.

^{a-a}Fragments without encryption.

VI

1709 August 11, Târgoviște, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5769, No. 3365⁵⁶.

„Jaśnie Wielmożny M Panie wojewodo bełski i hetmanie wielki koronny, mnie wielce M Panie i Przyjacielu

Poważny list WM Pana *summo amore ac honore* odebrałem, dziękując wielce za tak szczery afekt, który poznawam, że sprawiedliwie z przyrodzonej swej dobroćliwości i ludzkości WM Pan raczysz mi objawić. Za co *reciprocce* asekuruję i ja też WM Pana, że zawsze podobną propensją ku WMM Panu się znaleźć powinien będę.

Jako i teraz, żeś WMM Pan raczył i ze mną partycypować *punctualitatem* chwalebnej owej wiktorii *armorum* najjaśniejszego cara Jego Mci nad hardym i upornym szwedzkim królem⁵⁷ otrzymanej *gratias immensas eidem retribno*. I zaprawdę dziwna i chwalebna rzecz *accidie*, dziwna bo się widzi, jako sama dyspozycja boskiej providencyjey była, żeby on tak dalece i śmiało miał się rozszerzyć, skąd trudno mu wychodzić było. Chwalebna znowu, ponieważ wielka i rzadka akcja stała i jeszcze jak się widzi bez utraty (*quod proportione*) wojska moskiewskiego, na co nie mamy inszego co mówić, tylko niech pan Bóg zastępów sławiony będzie || i niech dalej poszczęści *confoederata arma in universale Christianitatis bonum et emolumentum*.

Z tutejszych krajów dotąd ja nie mam tak godne *occurrentiis* do oznajmienia, ale gdy cokolwiek potrzebnego mieć będę, *immediate* WM Panu donosić nie omieszkać, wzajem od WM Pana czekając konfirmacyjey akcji tamtecznych, których specyfikacja dobrze wiem, że *realiter* WMM Panu *constabit*. Przy tym ja *pleno cultu* zostaję WMM Pana życzliwy przyjaciel i sługa powolny, ^aCostandin Brâncoveanul, voevod^a, *datum* Targovisti, *die 11ma Augusti Anno 1709no*.”

^{a-a}In Cyrillic script.

VII

1709 August 30, Târgoviște, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5769, No. 3367 (main part of the letter and a badly damaged copy of the postscript); APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 13, pp. 7 – 10 (original of the postscript).

„Jaśnie Wielmożny M Panie wojewodo bełski, hetmanie wielki koronny, mój wielce M Panie i Przyjacielu

Odebrawszy przystojnym szanowaniem wielce kochany list WMM Pana *praesentis 10ma* adresowany i *primario* z onego o dobrym zdrowiu i szczęśliwym staniu Jego informowawszy się z wielką radością panem Boga chwalił, którego i upraszam, aby i

---

⁵⁶ Letter without encryption.

⁵⁷ Charles XII (1682 – 1718), King of Sweden from 1697 until 1718.

dalej tak przy zupełnym zdrowiu raczył WMM Pana zachować, jakoż i wszystkie akcje i *prati* jego z szczęśliwości do szczęśliwości promowować.

Wszystko tedy coś WMM Pan z dobrośliwości swojej raczył ze mna partycipować, tak *ea quae pro tunc* w krajach WMM Panów *currebant* jakoż i specyfikację ostatniej wiktarii najjaśniejszego cara Jego Mości u Perewołoszczym⁵⁸ nad Szwedami otrzymanej doskonale zrozumiałem i WMM Panu jak prawdziwemu przyjacielowi przystojne podziękowanie czynię, wzajem asekurując, że *omni studio* będę się i ja starał, jak najdoskonalszej *punctualitatem* dobrej korespondencji z WMM Panem zawsze trzymać, o czym ufając na miłość tego i proszę chciej WMM Pan częściej mi *in posterum* innotestację tamtecznych okurencyji czynić, a zwłaszcza o akcjach i progresach *neo* konfederowanych wielkich owych potentatów || to jest najjaśniejszego cara Jego Mości^a z królem Jego Mością^a Augustem^{59a} i królem duńskim⁶⁰ i pruskim^{61a} (o których WMM Pan raczył mi objawić) jak dalej następować będą, jak też będę się komponować interesa króla Jego Mości Augusta^a i inszych królów^a *operatii*, jak będą się ruszyć i nosić, o tym bardzo proszę, abym od WMM Pana mógł mieć informację i najpowinniejszy zawsze WMM Panu. Ja też według powinności przyjaćielstwa^a cokolwiek z tutecznych krajów mam^a *in annexo* WMM Panu^a donoszę^a i przy zupełnym afekcie zostaję WMM Pana życzliwym bratem i sługą powolnym, ^bCostandin Brăncoveanul, voevod^b, Targovisti, *die 30ma Augusti Anno 1709no*.

PS⁶². ^aNotum^a WMM Panu^a będzie^a, że *postquam* król szwedzki ze zdrajcą Mazepą⁶³ do Benderu⁶⁴ przybyli, ów jakom pisał do WMM Pana^a w nogę ranny, tenże^a barzo chory, lubo teraz jak słyhać^a pozdrowszej się ma^a. Natenczas lubo^a Mazepę^a zaraz osadzono w zamku^a, lecz król szwedzki^a podobno śmielszy i większy rycerz na tamtej stronie Dniestru pozostawał był w namiocie^a, który mu seraskier⁶⁵ był podał^a. Teraz też słyhać, że i sam na tę stronę przeszedł^a, podobno poniżej rycerstwo owo spuszczać^a. Jakom tedy WMM Panu^a donosił^a, zaraz natenczas seraskier dał Porcie znać pytając się co^a za rozkazanie mu dadzą^a czynić z nimi^a, któremu ani też do tego czasu dano^a kategoriycznego resposnu^a lubo jako staremu i sprawnemu będącemu *concrediderunt* jemu, tak^a z nimi rzeczy kierować, jak sam najlepsze będzie wiedział^a. Lecz ów wszystko od Porty informacyjnej i resolucyjnej prosi^a, któremu powiadam znowu, że jeszcze dotąd żadnego resposnu nie dano. Król zaś szwedzki^a 11 *praesentis* do Porty w poselstwie^a posłał jednego swego koniu- || -szego⁶⁶, przy którym ze dziesięć ludzi swoich szwedzkich poszło^a, (albowiem jak powiadają, barzo mało ludzi oficerów przy sobie ma^a), ale *non constat* jeszcze kiedy tam miał stanąć i jak^a Porta poselstwo^a ich będzie akceptować i jakie są ich desideria.

⁵⁸ Perevolochna, small village in the Ukraine. On 1 July 1709 Swedish survivors from the Battle of Poltava were skirmished by the Russian troops at Perevolochna.

⁵⁹ Augustus II (1670 – 1733), King of Poland – Lithuania from 1697 until 1733.

⁶⁰ Frederick IV (1671 – 1730), King of Denmark from 1699 until 1730.

⁶¹ Frederick I (1657 – 1713), King in Prussia from 1701 until 1713.

⁶² Postscript was transcribed from the original.

⁶³ Iwan Mazepa (ca. 1639 – 1709), Cossack Hetman of the Left – Bank Ukraine from 1687 until 1709, one of the most important supporters of Charles XII of Sweden.

⁶⁴ Bender, Ottoman stronghold in Bessarabia.

⁶⁵ NN.

⁶⁶ Martin Neugebauer (1670 – 1758), from 1709 until 1711 an extraordinary envoy of Charles XII of Sweden to the Sublime Porte.

^aKról szwedzki na paszę oczakowskiego⁶⁷ skarżył się^a, że nie chciał mu rychło ^aczółna^a albo ^apromu dla przeprawy przez rzekę Boh^a, owszem jeszcze póki mu nie dał pewną ^asumę pieniędzy^a chciał ich na tę ^astronę przewozić^a i jeszcze i ^achłopców jakich^a od nich wzięto i dla tego najwięcej tak wielka im tam szkoda stała się i ^apericulosio^a niż u ^aDniepru *traiectum*^a mieli, dlaczego ^aseraskier^a według rozkazania ^aPorty kazał pomienionego baszę *cum indignatione*^a do Benderu przyprowadzić^a i powiadają, że go tam i ^asekwestrowano^a, któremu ^aco będą dalej czynić^a czas pokaże.

^aOd Porty to^a tylko ^asłychać^a, że częste ^arady^a zawsze mają i rozmaicie dyskursują, ale ^anic nie konkludują^a i najbardziej *in materia*^a króla szwedzkiego *ludant*, którą mogliby go *transportari*, aby mógł do swojej ziemi dojachać^a. O którym ^aTurcy^a || niektórzy powiadają, że przez ^awęgierską ziemię pójdzie^a i dlatego onegdaj i posłano przez ^amołdawską ziemię do Węgier dowiedzieć się^a, jeżeli mu tamtędy *aperta patebit ne via*, lecz o tym jako i o inszych, ^aktóre się u Benderu dzieją^a mniemam, że od ^aWołochów^a⁶⁸ jako bliższych prędzej WM Pan będzie wiadomość mieć. ^aDrudzy powiadają^a, że i do ^acesarza⁶⁹ posłano od Porty^a pytać się czy będzie tamtędy ^abezpieczną drogę mieć, aby przez naszą ziemię i przez turecką tam przejechał. Drudzy też powiadają^a, że do ^aStambułu pójdzie^a i stamtąd ^aokrętami pojedzie do Francyje^a. I takie *discursus* między ^aTurkami bywają^a, ale jeszcze dotąd nie masz nic pewnego i limitowanego, lecz uważam, że nie zadługo *veritas rei lucebit*^a i ^aco będą wiedział^a nie omieszkam ^aimmediate^a WMM Panu ^aoznajmić^a.

^aSłychać i to^a, że ludzi swoich przy nim będących ze^a sześćset Szwedów rannych^a, którzy jak mogli ^apieszo powychodzili byli, król szwedzki przez wołoską ziemię wyprawił^a, lecz my nie wiemy jeszcze którą mają ^apójść lubo seraskier przykazał Wołochom wiktualia im^a, ale ^aza swoje grosze wydać. Powiadam znowu^a, że nad rozkazaniem co od ^aPorty było || dane^a jednemu ^aIsmail baszę^a⁷⁰, który był w Sofii^a, aby z ^awojskiem^a swoim poszedł do ^aBenderu^a pod komendę ^aseraskiera^a, (który już tam i stanął) i dru^agim rumelskim baszom ordynanse wydano^a ze swojemi ludźmi, ^az partiami tam pójść^a i przykazano i ^au Benderu zaciągać 1000 janczarów^a, tyleż i w drugich miejscach, to tedy nie myślimy, że *ad offensionem alicuius faciunt*^a, ale *magis ad defensionem sui*, ponieważ widzieli do czego rzeczy przysły. Lecz powtórnie powiadam, że tych wszystkich krótki czas *veritatem* pokaże.”

^{a-a}Encrypted fragments.

^{b-b}In Cyrillic script.

VIII

1709 October 16, Târgoviște, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dziejuszyczych, 26/32, No. 14 (orginal and copy).

„Jaśnie Wielmożny M Panie wojewodo bełski, hetmanie wielki koronny, mnie wielce M Panie i Przyjacielu

⁶⁷ NN.

⁶⁸ In the 17th century Poland this term referred to both Wallachia and Moldavia.

⁶⁹ Joseph I (1678 – 1711), Emperor of the Holy Roman Empire from 1705 until 1711.

⁷⁰ NN.

Przystojnym poszanowaniem i braterskim afektem odebrawszy od ekspresa mego, który stamtąd powrócił, kochany list WMM Pana *Septembris 10* adresowany, cieszyłem się barzo *edoctus* o zupełnym zdrowiu WMWM Pana i dziękując panu Bogu jego boską dobroć i upraszam, aby WMM Pana przy tejże szczęśliwości zawsze *succesibus fortunatissimis* raczył trzymać i zachować.

Za okurencyje stron tamtecznych, któreś WMM Pan z dobroćliwości swojej raczył i ze mną partycypować, jako prawdziwemu przyjacielowi i bratu uniżenie dziękuję, życząc i dalej według zaczętego między nami przyjacielstwa, co dalej *occuret*, chciej WMM Pan z łaski swojej *punctualitatem* onego *mihi non detrahere* o czym wzajemnie asekuruję WMM Pana i ja, że cokolwiek ^apotrzebnego do oznajmienia ze stron tych^a będę miał, nigdy nie zaniecham, żebym to zaraz z WMM Panem nie komunikował, lubo mi teraz nic tak godnego i potrzebnego *non occurrit*, ponieważ ^aPorta^a jeszcze i dotąd *non resolvit* którą ^akróla szwedzkiego^a do swego państwa ma *transportare*.

^aPoseł^a jego jesz- || -cze w ^aStambule^a *subsistit*, ale żadnego kategorycznego responsu na ich ^arekwizycję^a jeszcze nie dano. Od ^aBenderu^a nad to com przed tym WMM Panu ^adonosił^a, jak to nie co ^atureckie wojsko^a tam poszło, ^aspahijowie z Rumelii^a, którzy przy ^abaszy^a mają przyzostwać. Nowin inszych nie mam tylko temi dniami miałem wiadomość, że już ^azdrajca Mazepa^a oddał swoją duszę *transmigrando* z świata tego⁷¹, gdzie sobie miejsce miał zgotować. Ja też znowu WMM Pana proszę, abym nie był *privatus gratia sua* i tym przy zupełnym afekcie zostaję WMM Pana życzliwym przyjacielem i powolnym sługą, ^bCostandin Brâncoveanu, voevod^b, Targovisti, *die 16ta Octobris Anno 1709.*"

^{a-a}Encrypted fragments.

^{b-b}In Cyrillic script.

IX

1710 April 24, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5769, No. 3369.

„Jaśnie Wielmożny M Panie wojewodo bełski, wielki hetmanie koronny, mój wielce M Panie i Przyjacielu

Lubom i w przeszłych dniach niski mój ukłon przez list WMM Panu posłał, który nie wiem jeszcze jeżeli do rąk jego dochodził, lecz i teraz przy okazji *adventus* do krajów WMM Państwa poczesnego tego kupca pana Eftimego⁷² nie zaniechałem, żebym znowu *amicabilibus paricistris lineis* zdrowie WMM Pana nie nawiedzał, a *superis* życząc, aby przy zupełnym zdro<wiu> i szczęśliwym zawsze staraniu WMM Pana przywitać mogły.

Ja z tutecznych krajów nic pewnego i limitowanego teraz nie mam WMM Panu oz<na>jmić, ponieważ lubo ^aPorta^a *videt* zawsze ^aprzy radach się bawiać^a tylko co się dzisiaj zda, że się już ^akonkludowano^a, jutro kiedy znowu ^ado radowej sesyjy się schodzą^a wszystko to na inszą ^aformę^a słyhać, że się wraca. Dlatego powiadam znowu, że nie może ^aczłowiek pojąć co za intencję Turcy mają^a jakoż i o ^akrólu szwedzkim^a jeszcze doskonale mi wiedzieć, ^aktórędy do swego państwa mają go prowadzić. O którym różni różne powiadają, jedni, że przez państwo^a WMM Państwa i jeszcze z małym ^akonwojem^a

⁷¹ Mazepa died in the night between 2 and 3 October 1709.

⁷² NN.

(uważywszy, że ^a*securum transitum* będzie miał po uczynionej teraz kon- || -firmacji dawnego pokoju z Portą cara Jego Mości^a) lubo on chciałby, ^ażeby tu wielkie wojska dali dla sprowadzenia z większą potencją. Drudzy powiadają, że przez *mediteranum mare* będą go prowadzić. Jak^a mówię jeszcze nie możemy ^ado tego czasu *veritatem* żadnych rzeczy znaleźć, ale nadzieja jest, że nie za długo skryte rzeczy *patebunt^a* i *quidquid^a certi* będę wiedział^a według konfidencji ku WMM Panu ^aoznajmić nie zaniecham. Toż i ze strony^a WMM Pana ^ażycząc, żebym nie był *privatu<s> communicatio* tamtecznych okurencyji <i> jako^a prawdziwemu przyjacielowi i bratu wielce dziękować będę, jakoż przy zupełnym afekcie i zostaję WMM Pana życzliwym przyjacielem, bratem i sługą,
^bCostandin Brâncoveanu^b, Bukuresti, die 24ta Aprilis Anno 1710.”

^{a-a}Encrypted fragments.

^{b-b}In Cyrillic script.

X

1710 June 30, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19238 (original), No. 19239 (copy); APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 14 (copy)⁷³.

„Jaśnie Wielmożny M Panie wojewodo belski, wielki hetmanie koronny, mój wielce M Panie i Przyjacielu

Sposobem niektórym ^aw podziwieniu jestem^a nie wiedząc co za przyczyna być miała, ^ażem tak z dawna^a braterski i przyjacielski list ^aWMM Pana^a nie brał, ^alubo respons^a na kilka listów, które do ^aWMM Pana^a nie zaniechałem pisać, ^akiedy mi się^a okazują i materia taka trafiła, jakoż i teraz umyślnie ekspresa mego do ^aWMM Pana^a ekspediowawszy ^aprzy^a należytych ukłonie i ^aprzyjacielskim afekcie^a, który ^aWMM Panu^a zasyłam wszechmocnego pana Boga upraszam, ^aaby i potomne te moje^a braterskie linie ^aprzy zupełnym zdrowiu i szczęśliwych sukcesach WMM Pana^a zawitać mogły na chwałę wielkiego imienia jego i pożytek familijey i ojczyzny swojej.

^aZ relacji^a powracających z krajów ^aWMM Państwa i inszych^a (to jest od pospółstwa) dowiedziawszy się o skończonej szczęśliwie Walnej Radzie Warszawskiej⁷⁴ (^ao której^a mogę zaś mówić, żem informacji od ^aWMM Pana^a nie miał, jak na ten czas, gdy o szczęśliwych powodzeniach ^a*dignabatur* mi oznajmić^a) wszyscy pospołu || wielce cieszyliśmy się ^amając^a w Bogu nadzieję, ^aże po większych^a szkodach, konfuzjach i ruinach, które się w koronie ^aWMM Państwa^a stanie ^a*alia felix rerum facies* teraz nastąpić będzie i^a on wszystkie ^a*in statum et bonum ordinem*^a postawi one przy otrzymaniu cichości i *succesus* pożąda i szczęśliwie mieć będą, które albo *longevi* i *stabiles* byli z serca życząc.

Z naszych krajów tu teraz godniejsze do oznajmienia mamy, iż na tych dniach *in opiniate* mutacja z urzędu wielkiego wezyra (który człowiek był dosyć srogi i tyran) się stała ^ao którym jedni powiadają, że^a *in exilium* go posłano do krymskiego miasta Kefy⁷⁵

⁷³ This letter was already published by Paul Cernovodeanu from a copy, see: P. Cernovodeanu, *Din corespondența diplomatică* (Part IV), p. 315 – 317, No. 2.

⁷⁴ “Walna Rada Warszawska” (General Warsaw Council) took place in Warsaw from 2 February 1710 until 16 April 1710.

⁷⁵ Kaffa (Tur. Kefe), today Feodosia, in the Ukraine. Multinational city and the seat of an Ottoman eyalet situated at the south east peak of the Crimean Painsinsula.

nazwanej, drugim zaś się zda, ^aże podobno nie dadzą mu^a całym dochodzić na one naznaczone miejsce⁷⁶, na którego miejscu *in sperate* także przysłał jeden Numin pasza z familijej Kipruliów⁷⁷, którego wszyscy Turcy za człowieka mądrego, uczonego i sprawiedliwego trzymają. Lubo ^ajako rozumiemy i eksperycję mający ludzie^a powiadają, trudno temu nowego wezyrowi na początku będzie || one rzeczy sprawić i na lepszy urząd stąpić, które bywszy wezyr ^a*confise* barzo i *intricate* nosił^a, lecz co za sukces tych będzie czas pokaże.

Król szwedzki jeszcze w Benderze zostaje, ^ao którym lubo nie wątpię, że WMM Pan zawsze *a vicinis innotescantie* mieć nie będzie jak mu tak się powodzi ^ajednak^a co i tu słyhać według powinności nie zaniecham ^aWMM Panu^a oznajmić, ^aże *post quam* chan Jego Mość z Krymu do Benderu przybył i konferencyję z seraskierem miał, co oni naradzili ^adla powrotu^a do państwa swego król to nie przyjął, ^achoć podobno, aby^a go Turcy *armata manu* prowadzili, co oni żadną miarą z Moskwą i ^az WMM Państwem^a *pacta trangere* nie chcieli i rozumni uważają, ^aże i nie będą to^a dla niego czynić ^alubo po uczynionej informacyji^a do Porty od chana i seraskiera ^ajeszcze dotąd na one^a królewskie požądania responсу nie dają, ^aa nie znać co dalej limitowano będzie^a.

Tylko ponieważ teraz nowym wezyrem stał krótki czas pokazuje ^a*quid sequetur*^a. Skąd ja cokolwiek będę miał nie omieszkam || ^aWMM Panu^a awizować, jakoż niedawno i przez znajomego kupca Eftymiego do ^aWMM Pana^a pisał, *qua* natenczas o nim *ferebantur* pan starosta halicki⁷⁸ (^amoże i to WMM Panu być *notum*), że po przyjeździe swoim do^a Benderu za kilka dni wzięwszy z sobą z dziesięciu ludzi do Stambułu przeszedł ^a*sub praetextu* jako słyחנו, że do^a ciepłych łaźni, jakich w tamtych krajach znajdujących się, idzie kąpać się.

Od ^apospólstwa znowu jeszcze onegdaj tu słyחנו, że od WMM Państwa^a posłowie⁷⁹ są ordynowani, tak do Porty, jakoż i do chana pójść, ^aale ponieważ jeszcze dotąd *effectus rei non apparet*, proszę żebym nie był *privatus benitate* i *gratia* WMM Pana i żebym tak^a *suspensus animo* stanął ^aalbowiem jeżeli od WMM Pana^a konfirmacyji rzeczy nie mam ^aod inszych lubo i słyhać po starym wszystko *dubius ancepsque haereo*^a, że kto braterski ^aWMM Pana afekt i ja też^a powinien zostanie wzajemnie gotowość lubo z tutecznych krajów się pokazać, jako ten, który jestem i zostaję ^aWMM Pana^a życzliwym przyjacielem, bratem i sługą, Konstantin, gospodar multański, z Bugaresta, *Junii 30, Anno 1710.* ||

<PS.> Właśnie natenczas, gdy już *expressus* nasz miał się stąd z listami do ^aWMM Pana^a ruszać i Pan Eftimi Leondowicz ^aszczęśliwie tu^a przybył, od którego ^ainformowawszy się, tak o zupełnym zdrowiu WMM Pana jakoż i o^a dobrym jego ku nam afekcie cieszyliśmy się barzo i *submisse* dziękuję ^atylko^a rzeczonoego ekspresa zatrzymaliśmy teraz do ^aWMM

⁷⁶ Grand Vizier Ali Pasha Ćorlulu was dismissed and banished in June 1710. He was executed in Mitylene in December 1711.

⁷⁷ Numan Pasha Köprölu (1670? – 1719), Ottoman Grand Vizier from 16 June 1710 until 17 August 1710.

⁷⁸ Józef Potocki (1673 – 1751), Starost of Halicz from 1687 until 1717, leader of the Polish supporters of Charles XII of Sweden.

⁷⁹ Jakub Zygmunt Rybiński († 1725), nominated at the beginning of 1710 for a new mission to the Sublime Porte, never went on his assignment. Likewise Piotr Sulimirski, who was nominated for a mission to the Crimean Khan never fulfilled his duties.

Pana^a posłań, chcąc go inszą okazją posłać, kiedy nowinę inszą mieć będziemy i listy te do Pana Turkuła⁸⁰ posłał nie wątpiąc, że zaraz do ^aWMM Pana^a promować one będzie.”

^{a-a}Fragments without encryption.

XI

1710 August 22, Târgoviște, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19242.

„^aJaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski i wielki hetmanie koronny, mnie wielce M Panie i Przyjacielu

Z listu WMM Pana *Julii 20ma* adresowanego (którym braterską miłością przyjął), tak o dobrym jego zdrowiu, jakoż i o wielkich dowodach przyjaźni swojej przeciwko mnie informowawszy się wielce się cieszył, za które, jako i za komunikację tamtejszych nowin barzo dziękując wzajem i ja też WMM Pana upewniam, że podobną służbą i życzliwością przeciwko WMM Panu się nosić powinien zawsze będę.

Lecz, że się tu nieco^a bawił oddawca listu ^aWMM Pana i^a relację pewną ^ajakoby czynił przyczyna była, że^a nic pewnego i limitowanego nie miałem do ^aWMM Pana^a pisać, ^aa zwłaszcza^a o królu szwedzkim, ^ao którym jeszcze i do tego czasu^a nie znać kiedy ^ai które^a mają Turcy sprowadzić do państwa swego, albowiem wiadomości są różne, ale prawdy nie wiedzieć, bo tureckie rady, co o nim bywają nie są ^astateczne i jeszcze^a *finalis resolutio non fit*. Ale sami się jeszcze dziwią co z nim czynić, ^alubo każdej godziny^a responsu czekają od cara Jego Mości. Do listów ^ajeszcze onegdaj od^a pana posła z Stambułu⁸¹ posłanych (^ajakim i^a przed tym ^aWMM Panu^a oznajmił) natenczas tedy *luculentius || apparebit* co z nim będą czynić. A zaś do tego czasu dla zapłaty wojsku tureckiemu co tam w Benderze jest zgromadzone (^aktóre więcej dla^a pilnowania jego tam stoi, ^aniz żeby miało co czynić) onoż^a nam przykazano haracz albo kontrybucję roczną, któreśmy powinni na rok dać do Benderu wozić, dla którego przybył już tu i kapeczi basza⁸² jeden. Co dalej zaś będzie i znać będę według powinności zaraz oznajmić nie zaniecham wzajem i od ^aWMM Pana^a oczekiwając komunikację stamtąd, jako ten który jestem statecznie ^aWMM Pana^a życzliwy przyjaciel i sługa powolny, Konstandin basaraba, gospodar multański, z Torgowista, *die 22ta Augusti Anno 1710*.

^aPS^a. Właśnie przy wyskończeniu tych waszych odebrałem z Benderu wiadomość, że już i rezolucja od Porty dla szwedzkiego króla przyszła, aby mu zimowny kwatyr znowu był || w Benderze i chan krymski, żeby do Krymu nazad powrócił i swoje rzeczy pawrzył (?) ponieważ Porta nie nalazła być *opportunum* teraz go do państwa swego sprowadzić, ale na wiosnę będą mieć o tym staranie.”

^{a-a}Fragments without encryption.

⁸⁰ Constantine Turculeț († before 10.I.1714), Moldavian mercenary and spy in the Polish service.

⁸¹ Felicjan Bąkowski, Polish courier in Istanbul from February 1710 until October 1711.

⁸² Kapidji bashi (“porter” or “guardian”), leader of the guards. In 18th century, they were in number of 60 and carried sometimes even important firmans to the provincial governors.

XII

1710 September 4, [no place], A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19241 (original and copy).

“^aJaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski i wielki hetmanie koronny, mój wielce M Panie i Przyjacielu^a

Cokolwiek mi *ex his partibus occurrit* według szczerej propensyji mojej ^aku WMM Panu^a nie zaniecham *fido calamo* donosić lubom i przed tym napisał com miał o uczynionej rezolucyji Porty dla króla szwedzkiego, aby jeszcze i tę zimę był w ich państwie do wiosny i natenczas starać się będę i o sprowadzenie jego, że już i chanowi przykazano było do Krymu swojej rezydencyji się wrócić (co już rzecz jest potwierdzona, bo do tego czasu miał i do Baszcoasaraju⁸³ przybyć). Ale i teraz co mam z pewnego miejsca *immediate* ^aWMM Panu^a oznajmuję. Że Stanisław Leszczyński⁸⁴ barzo potajemnie człowieka⁸⁵ swego do Porty posłał, przez którego czyni instancję i obliguje się roczną dań ^avulgo^a haracz Porcie dać, tylko, aby królowi szwedzkiemu posiłki dała, aby szedł do Polski || i króla Augusta i Moskwę wypędził i tak Portę upewnia, ^aże zaraz po wyjeździe onych wszytka^a Rzeczpospolita ^asine difficultate ulla będzie się^a ku nam dała i tylko samego mieć za króla polskiego. ^aLecz^a Porta na te jego propozycyje i instancyje rezolucyjej żadnej nie dała ^ai nie wiedzieć na co się będzie rezolwowała. Ponieważ jeszcze^a nowy wezyr⁸⁶ nie nastąpił na miejsce złożonego Kiprulia ^ai jeszcze nie wiedzieć co za^a osoba będzie.

Z Benderu słyhać, ^aże już się^a sprzykrzyło tureckiemu wojsku więcej tam stać, dlaczego w tych dniach ario jako ^aoni powiadają^a do Porty posłali, ^ato jest relacyję uczynili, swoje^a niedostatki objawiając, ^aże już się^a im pieniędzy nie stało i nie mają co więcej sprzedać i nie wiedzieć ^aquo fine^a tam stoją ^ai cóż^a strzegą ^ai dlatego^a proszą, ^ażeby pozwolono^a im do domu powrócić, ^aktórym co za^a odpowiedź od Porty będzie dana czas pokaże ^ai cokolwiek mi *notum* będzie i WMMM Panu^a partycypować nie zaniecham, wzajem i od ^aWMM Pana^a życząc komunikacyji tamecznych nowin.

Wyrzeczonego Stanisława Leszczyńskiego człowiek || *supponitur*, ^aże przez^a pana starostę halickiego (^aktórego imię ani słyhać, ani też się^a chwala jako głosi) ^ai przez^a fakcyję posła francuskiego⁸⁷, na którego większej nadziei mają u Porty sprawuj się co ^ai to krótki czas pokaże. Przy tym zostają^a przy zupełnym afekcie ^aWMM Pana^a życziwy przyjaciel i sługa powolny, Kostanty, gospodar mulatański, *Septembris 4ta Anno 1710.*”
^aPS^a. O wziętej Rydze⁸⁸ ^ajeszcze w^a Stambule ^aad 22 Augusti^a wiadomość nie była, ^alubo^a król szwedzki ^avariis^a *inventionibus* ^aet^a *fictis litaeris* ^aquas se^a z Polski ^adicebat^a *accepisse nitebatur* pokazał, ^aże^a Ryga ani wzięta, ani podobno wzięć, ^aale^a Moskwa tylko i niekórzy

⁸³ Baghcharay (Tur. Bāghçe Sarāy, “Garden Palace”), the capital of the Crimean Tatar state.

⁸⁴ Stanisław Leszczyński (1677 – 1766), Antiking of Poland – Lithuania from 1704 until 1709, supporter of Charles XII of Sweden.

⁸⁵ NN.

⁸⁶ Muhammad Pasha Baltadji (1660 ?- 1712), Great Vizier from August 1710 until November 1711.

⁸⁷ Chales de Feriol d’Argental (1652 – 1722), extraordinary French envoy to the Sublime Porte from 25 December 1699 until 30 April 1711.

⁸⁸ Riga was captured by Russians on 4 July 1710.

z Polaków to wymyślają, ^alecz ^a*certitudo huius postquam* Porcie *patebit* czas pokaże co dalej rzecz i uważać będą. Już i ci ludzie powrócili, którzy odprowadzali chana zostawiwszy go tam, gdzie Dunaj wpada w morze.”

^{a-a}Fragments without encryption.

XIII

1712 August 25, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 13, pp. 17 – 24.

„Jaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny, a mój wielce M Panie i Przyjacielu

Nie mając żadnej przez tak długi czas o rzeczach jak się w tamtych wiodą stronach wiadomości wielkim stąd na sercu *merorem* i różnemi *agitatur* kogitacyjami, osobliwie, że mam takie niektóre stamtąd fama donosi wieści, które nam wielkie kazuują podziwienia luboć takim relacjom wiary denegujemy, za zmyślane i lekkie, a raczej według tych *appetitu* którzy by temu radzi formowane mając aż w krótkim czasie doznajemy, że z nich szczerza nieprawda.

Z gazetów także publicznych, które tu do nas z inszych stron dochodzą mało prawdy wyczerpać można to albowiem eksperymentujemy, że w nich dzisiaj || jedne, wkrótce zaś inne daleko od pierwszych różne jeżeli i nie przeciwne odbieramy relacje, którym tedy wierzeć *ignari* żadnej o prawdziwszych rzeczach nie mamy notycyji.

Dłaczego teraz życząc sobie co pewniejszego wyrozumieć, a ufając wrodzonej dobroci ^a*et* ^a*sinceritati* ku mnie WMM Pana (o której dawna korespondencja i przyjaźń z WMM Panem tudzież i mój w niwczym nie naruszony afekt braterski pewnym czynią) umyślnego swego ekspeduję, aby gdziekolwiek o bytności WMM Pana zrozumie, tam przjacielski mój ukłon i serdeczne doniósł *salutationes* życząc, aby (jeżeli mu szczęście w drodze posłuży) w dobrym i czerstwym zdrowiu i w szczęśliwym przy wszelkich || pomyślnych sukcesów afluencji stanie WMM Pana zastał.

Którego *fratus* nadzieją zyczliwej przyjaźni śmiem szczyrze upraszać, abyś tego, co wyroka WMM Pana prudencją osądzi nam być *pro ficuum* i co dla naszej informacji być może *participes* uczynić raczył, aby prawdziwo *de presentii* tamecznych rzeczy *statu* otrzymawszy ilustracją i my siebie jakakolwiek moderować i kierować mogli.

O co *iter uatissimis* WMM Pana wielce prosząc z pewną ufnością, że próżnie mojej za dosyć uczynić zechcesz. Mnie też wzajemnie *obligatissimum et paratissimum* służyć w czymkolwiek te tu strony rozkaz zajdzie WMM Pana.

Już to czwarty miesiąc jako pokojowy WMM Pana Michał powracając stąd z responsem przez siedmiogrodzką ziemię (bo przez Wołochy || dla ludzi pana statosty halickiego, którzy natenczas w tamtych zastawali stronach nikomu niebezpieczne było przejście) żadnej o nim notycyji nie mamy, jak jeździł i kiedy doszedł do WMM Pana z czego dosyć *solliciti* byliśmy.

Stąd cokolwiek wiary godniejszego być może do wiadomości podaję. Porta Ottomańska wielce *solicitationum* jakim by sposobem króla szwedzkiego z Benderu ruszyć i *ad priopria* wyprawić mogła, ponieważ on *obstinate* w swoich perseweruje zamysłach i jeszcze i teraz znać, że z tej bynajmniej *non reritit* imprezy to jest nie inaczej i jałby i sami

Turcy chcieli, ale z potęgą ^aet^a *inforti manu* chcąc *pro gredi* ^atej zawsze^a będąc intencji, aby *modo hostili* postępować.

Do ^atej tedy^a opinii swojej i pogan przeciągnąć *intendendo* ^ajakich nie^a zażył *artes* i astucji ^ato^a prezentując wiadomości ^aze^a Szwecyjii, ^ato^a z Polski, ^ato^a od innych potentatów || listy pokazując, ^aże go^a wzywają o pomocy upewniając ^ai wszystkiego^a obiecując ^ai tym^a podobne, ^aktóre^a kto z wypisać ^aet^a *enarrar* może jakie wymysły i inwencje ^anie^a czynił ^ai tak^a ustawicznie ^aswoje^a fikcje praktykując, a nic w samej rzeczy ^anie widząc, ^aże^a już sami Turcy temu wiary nie dają to pewna ^ai owszem i^a z nich niektórzy (*quorum melior sententia menti*) dziwiają się i mówią jako ^asię^a im ^anie^a uprzykrzył takimi powabami i wykrętami swaiał uwodzić, ^agdz^a onym uprzykrzyło ^asię już i^a słuchać tego sło^awem to^a WMM Pan zapewne wiesz, ^aże^a i Porcie ^ai^a wszystkim innym cale jest *invis^aus* i^a wszyscy by radzi zbyć się go ^az tych^a miejsc jakoż o tym rozumiem, że i WMM Państwo mieliście wiadomości ^ai od^a innych, ale i od agi i murzy⁸⁹, ^aktórych^a saraskier i chan posłał był już od kilka czasów ^ado^a WMM Państwa ^aw jakiej^a tedy materyji i z jaką intencją ci przysłani byli wysoki rozsądek WMM Państwa już miał wyrozumieć i dobrze *penetrare* dlaczego ^aprzed^a jednym miesiącem || wyprawiła była Porta jednego znacznego agę⁹⁰ do tego króla rekwirując od niego *cathegoricum responsum* czy chce odjechać czyli nie, ^aaby^a i oni informować się ^astąd^a mogli, który widząc się podobno *in Augustiis* byle tylko wyprawa o sobie jego *congruens* była, ale ^aże^a mu wiele nie dostanie, a osobliwie na ekspensa dla tego pieniężny suplement to jest o pożyczanie tysiąc dwóchset kies Portę upraszał, lecz ta suma ledwie by wystarczyła na wypłacenie długów i inne wydatki. Co wyrozumiawszy Porta ^ai^a podobno temu wierząc natychmiast rozkazała kilkaset wozów nagotować dla prowiantów i innych potrzeb kilku także prezentowała ^ai inne^a. Z pieniędzy zaś tylko dwieście kies przysłano, a i te (jako teraz słyszemy) przywiozłszy do Benderu w zamku depozytowano dla jakiej zaś racji jemu do rąk nie oddano *non dum liquet* lubo jedni || głoszą o jego odjeździe jeszcze wątpią i przy wyjeździe pomienioną sumę oddać deklarowano, ^alecz to^a rozumiem wkrótce czas pokaże *in termina* tym stanęło, ^aaby^a *opperiri* powrót wyżej namienionych ablegatów ^az^a responsem ów M Państwa, a do tego jadący teraz do Stambułu moskiewski poseł⁹¹ (który ^az^a Benderu 30 *Julii Stili Veteris* wyjechał) na ekspektatywie ich trzyma ^astąd^a co za rezolucje będą da się widzieć.

Posel⁹² także WMM Państwa, o którego ^ajuż^a dawno słycać było eskpedycji do Porty *expectatur* ^ai jeszcze się^a pytają kiedy przyjedzie.

O chanie tatarskim ^ajako^a pod Benderem w polu stoi ^ai jako i^a gałga sołtana⁹³ do siebie ^aprzy^azwawszy także ^aprzy^a sobie trzyma ^anie^a wątpię, że *summa^a industria* ^ai prze^azorna owigilancja WMM Pana ^ajuż^a docieć miała ^atudziej^a siła ^ai co^a za paszowie ^ai wiele^a wojska tureckiego do tego jezeli jest i siła wojska tatarskiego WM Panu wiadomo ^abyć^a musi i rozumiem, || ^aże^a i na ludziach WMM Pana ^atam^a nigdy nie schodzi, ^adlatego^a tych narracją nie śmiem styl prolongować. O Panu także starości halickim nic nie namieniam, ^abo wiem^a, że nie tajno WMM Panu, jako kłócił i jak wiele złości wnieść chrześcijaństwu i ojczyźnie usiłował żadnego, ani na całość ich ani ^ana^a *finem rerum*

⁸⁹ Soliman Aga and Abdul Murza, Ottoman and Tatar envoys, came to Poland – Lithuania in June 1712.

⁹⁰ NN.

⁹¹ Avramm Lopuchin, Russian envoy to the Sublime Porte in 1712.

⁹² Stanisław Chomentowski (1673 – 1728), Polish ambassador in Istanbul from 25 November 1712 until 8 September 1714.

⁹³ Kalghay sultan, the second after the Khan official in Crimea.

względu nie mając *omnem* tylko *monet lapidem*, aby swoich *desideria* i imprezy dopiąć co wszystko widzi *oculis Domini iustus vindex* nich się stanie wola omnipotencji jego.

To doniósłszy nieodmiennemu afektowi oddaje się i zostaje na zawsze życzliwym przyjacielem, Konstanty de Brankowan, bassaraba, gospodar ziemi multańskiej, dan w Bukaresztach, dnia *25ta Augusti 1712.*”

^{a-a}Fragments without encryption.

XIV

1713 June 30, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19245.

„Jaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny, a MW Panie i Przyjacielu

Dwa przeznaczonych WMM Pana listów jeden *de 5ta*, drugi *de 10ma Junii* pisanych, jednego prawie czasu, bo jeden *25ta*, drugi *26ta eiusdem* z wszelkim *qua pan est* obserwacją otrzymałem, z których o całości zdrowia WMM Pana wyrozumiawszy wielcem kontent życząc przy wszelakich fortunach affluencji jak najdłuższą konserwację.

Za gazety, które WMM Pan mnie komunikować raczysz i mnie *participem* pociech swych czynić z tej tak sławnej i szczęśliwej z nieprzyjaciela wiktarii którą do *minus exercituum* WMM Państwa z drugich najjaśniejszych ukoronował koligatów czego i ja ze szczerego winszując serca, a uprzejmie życzę, aby pan Bóg w podobnych || szczęśliwych pomnażał sukcesach na dokonanie tego pospolitego nieprzyjaciela.

Co do tardacji listów stąd do WMM Pana wyprawionych to w wielkim i mnie jest podziwieniu, gdyż przychodzące od Jego M Pana posła listy bez żadnej prolongacji *expedito* do WMM Pana, że tedy nie rychło dochodzą to raczej *periculis*, które podobno w drodze, osobliwie przez Mołdawę dla niejakich łotrzyków ludzi infestujących *occurruntim putandum* jakoż i te które od WMM Pana odbieram *eodem instanti* wyprawuje *adesti* na ten *manus*, które także z nasin (?) *tractu* bawiąc nie rychło do mnie dochodzą.

A do tego i z Adrianopola⁹⁴ jakoś oporem *expediuntur* listy skąd zaś ta *remora* rozumiał bym, że nie skądinąd tylko z tak wielkich tam konfuzji i nieporządków u Porty. || Nadto i tameczni korespondenci nasi nie barzo się kwapią z pisaniem nie mając żadnej *certitudinem et fundamentum* do wyrażenia.

Skąd i wczora wieczór kursorowie moi przybiegłszy, nic osobliwego nie przynieśli oprócz ten do WMM Pana fascikuł, który zaraz posyłam WMM Panu i z tych rozumiem, że *distincta* będzie informacja WMM Panu o tamecznych okolicznościach. Nie chce tedy dłuższym stylem molestować WMM Pana, ale jeżeli co do oznajmienia godniejszego *occurret* niemieszkanie donieść gotów ^aWMM Panu^a.

Przy tym wielce upraszam ^aWMM Pana^a, *confisus* doznanej dobroci i sąsiedzkiej onegoż przyjaźni, aby kiedy się zdarzy okazja pisać do Najjaśniejszego Majestatu Króla Jego Mości Dobrodzieja, aby go miłościwego raczył wierność *demissio et humillima servitia mea* zalecić i w miłości reko- || -mendować łaskę, za co i WMM Panu obligowanym będę którego się zwyczajnemu oddaję afektowi, zostaję na zawsze ^aWMM

⁹⁴ Adrianople (Tur. Edirne), center of a vilayet, the Ottoman capital before Istanbul, situated in Eastern Thrace.

Pana^a życzliwym przyjacielem, Konstanty z Brankowanu, bassaraba, dan w Bukaresztach, 30ma Junii 1713.”

^{a-a}Fragments without encryption.

XV

1713 July 22, [no place], A letter from Constantin Brâncoveanu (?) to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19244.

„Jaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny MWM Panie i Przyjacielu

List WMM Pana *de data 25ta Junii* od ^aJM Pana^a komendanta z Okopu⁹⁵ przysłany 21ma *Julii* z wszelkim ukontentowaniem otrzymałem, z którego o dobrym WMM Pana zdrowiu wyrozumiawszy dzięki majestatowi boskiemu za to oddaję, życząc przy wszelkich fortuny faworach jak najdłuższej konserwacji.

Listy do Jego Mości pana posła ^aWMM Państwa^a u Porty za okazją, która teraz dnia zdarzyła się *solita mea* do przyjacielskich usług, ale *critate* odesłałem do Jego Mości. Piszesz WMM Pan, że dawno żadnej od nas nie miałeś wiadomości. Z tego się bardziej ja dziwuję i turbuję, że dwóch albo trzech umyślnych moich, tak z moimi, jako też ^aJM Pana^a posła listami, a nic pewnego nie wiem czy doszły rąk WMM Pana czyli nie. Bo ja żadnej nie opuszczam okazji do odzywiania się || na dokument nieodmiennej życzliwości mojej ku WMM Panu.

Za gazety (które wielkie konsolacją *inter hec scabrosa tempora* przynoszą) wielce dziękuję WMM Panu, którą łaskę winien będę w podobnych i wszelkich odslugiwać terminach WMM Panu. Tylko upraszam, abyś WMM Pan *ab inceptis et continuatis* w dalszych *recedere* <m>nie chciał awizacjach.

U Porty też konfuzje i mutacje o których już tak wiele razy namieniał WMM Panu i dotychczas *continuantur*. O renowacji Chocinu⁹⁶ też pogłoska i już Abty pabaszy⁹⁷ terazniejszemu saraskierowi benderskiemu mandat posłano, żeby i on tam był i *presentia* i wszystkim baszom i wojskom swoim pod Bender ściągać się rozkazano i tem saraskier z chanem o dalszych procederach naradzawszy się wszyscy z wielką do tego armatą i amunicją pójdą ku Chocimu, a bodaj i Stanisława z sobą nie wezmę (o czym głośzą), lecz już *fine et || intento* rozumiem, że wkrótce czas pokaże. Więc podług przyjacielskiej, sąsiedzkiej i chrześcijańskiej obligacji *confidenter* przestrzegam WMM Państwa, abyście przezorną mieli ostrożność na te pogańskie fortece i skryte zdrady, któremi narabiali zawsze i narabiają. Bo w taką się już hardość i prawie *insaniam* wbili, że za nic sobie każdego mają, a na to się koniecznie usadzili i ta ich wszytka impreza, żeby roztrzygnąć ligę MM Państwa z Moskwą i Stanisława na królestwo polskie wprowadzić, a co za tym

⁹⁵ Jerzy Henryk Bartsch († ca. 1718), Commandant of Holy Trinity Trenches (Pol. *Okopy Św. Trójcy*) from 1708 untill 1714 and then of Kamieniec Podolski from 19 September 1714 untill 1718.

⁹⁶ Chocim (Rum. Tur. Hotin), a fortress and town on the right bank of the Dnestr in the Principality of Moldavia.

⁹⁷ Abdi paşa († in Hotin on 13 November 1722), many time serasker of Chocim (Rum. Tur. Hotin). In 1713 he was the serasker of Bender, see: M. Süreyyâ, *Sicill-i osmani yahud tezkire-i meşâhir-i osmâniyye*, vol. III, Istanbul 1996, p. 472. See also fn. 96.

idzie to najszlachetniejsze królestwo polskie mieć *pro suo arbitrio* i tak sobie właśnie w nim postępować i króla w osadzać i znowu *pro lipito* zrzucić jakby to gospodarów wołoskich i multańskich, albowi też tatarskich chanów, które to ich pogańskie zamysły niech pan Bóg konfunduje, niszczy i rozsypie.

Czyli zaś i chan z Tatarami ma jachać do Chocimu jeszcze nie wiedzieć, to tylko powierzam, || że jakieś zdrady i machiny ^aWMM Państwu^a pogaństwo knuje (*absit malum nomen*), jako też i innym chrześcijanom koło czego rozumiem, żeby się WMM Państwu pilno zachodzić należało, żeby początkom zabiegać.

Namieniłeś był ^aWMM Pan^a w przeszłym swoim liście *de 23ma elapsi*, że tak wielka odmiana w Porcie u całej Europy jest w podziwieniu (a ja rozumiem, że nie tylko w Europie chrześcijan, ale i w Azyji i Afryce samychże pogan *attonitos* czynią terazniejsze na świecie transakcje) i że na boską wolę chrześcijaństwo spuszcza w tym nadzieję mając, że nie dopuści pogańskim ręką rozlewać krwi chrześcijańskiej i może być znowu liga wiedeńska na tę roztrąpną ^aWMM Pana^a uwagę i mymi wiemy, że pomieniona liga wiedeńska wielce by teraz potrzebna była (o którą by się WMM Panom wszelkimi siłami starać należało), bo jakom już namienił pogaństwo do takiej przyszło *superbii*, że się im zda jakby całym już władali światem. ||

A to nie z czego inszego pochodzi, tylko *ex carentia magnorum capitum et ex pertorum* i to cokolwiek machinują żadnego w sobie nie ma fundamentu. Wyuzdaną tedy pychę *et dementiam* pogańską osobliwie starszego sułtana i zięcia jego, którego on wezyrem⁹⁸ głosi, a ten to człek młody, żadnej eksperjencji nie mający, a do tego (jako fama *fert*) *extreme suberbus* WMM Państwo dociec możecie z ich mów. Osobliwie z tych dziewięciu propozycji, które prawie *violenter* podali plenipotencjariuszom cara ^aJM^a moskiewskiego, a najbardziej od ^aJM Pana^a Lupatyna, który niedawno mimo Jasy śpieszno jechał do Polski od Porty posłany z mandatami (jako nam nasi przyjaciele donoszą), aby zrewidował czy jest jako w Polsce Moskal czyli nie. A jeżeli jaki się znajduje, tego precz zaraz wygnąć. Co jeżeli tak jest uważać trzeba co ich w tymże *intendum*, jeżeli nie to, żeby WMM Państwo z posiłków obnażywszy, gdyby potrzeba || żadnej od nikogo pomocy nie mieli i ani od cesarza chrześcijańskiego wiedząc go jeszcze z królem francuskim⁹⁹ być intrygowanym. A tak łatwiej dopinać imprezy. Na co nic inszego mówić nie możemy, tylko suplikować i niepojętej dobroci wszechmocności boskiej, aby pogaństwo *incidat in fovenam quam fodit* i które na chrześcijaństwo kuje pioruny, na samychże głowy autorów *detorque antur*. WMM Państwu dzielna ręka boska niech będzie *auxiliatrix* do przekonania tego hardego nieprzyjaciela, czego *cordicitus* życząc zostają na zawsze WMM Pana życzliwym i do usług gorliwym przyjacielem, *notus amicus, datum 22da Julii* 1713.

^aPS^a. Wielce upraszam WMM Pana, abyś ^aWMM Pan^a mnie jak najprędzej oznajmić *ratione* tego listu, jeżeli i kędy dojdzie rąk ^aWMM Pana^a, o co *iteratis vicibus enixe* proszę, bom ja tu stąd bardzo kwapił.”

^{a-a}Fragments without encryption.

⁹⁸ Ali Pasha Damad (1667 – 1716), Grand Vizier from April 1713 until 5 August 1716.

⁹⁹ Louis XIV (1638 – 1715), King of France from 1643 until 1715.

XVI

1713 July 30, [no place], A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19243.

„Jaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny MWM Panie i Przyjacielu

Jakom zawsze przyjacielską moje *in effectu* świadczył WMM Panu życzliwość tak i dzisiaj *inceptis et continuatis non recedo* posyłając niemieszkanie listy ^aod JM Pana^a posła WMM Państwa mnie zlecone przez wczorajszych moich z Adrianopola kurierów.

Wielce się turbuję, że tak rzadko odbieram od ^aWMM Pana^a wiadomości, bo ze czterech prawie jeden za drugim wyprawilem jednych umyślnych moich do ^aJM Pana^a Turculca pułkownika, a jednego *expressum* od ^aJM Pana^a do komendanta z Okopu bez odwłoki ekspediowałem z moim i ^aJM Pana^a posła listami, a żadnej notycyi nie mam czy doszły rąk ^aWMM Pana^a czyli nie. Najbardziej jednak jestem *sollicitus*, że nie wiem jako pan Bóg konserwować raczy na zdrowie ^aWMM Pana^a, ta albowiem osobliwsza jest przyjacielskiego afektu mego konsolacja jak najczęstsze o całości zdrowia *et felici* onegoż *statu* mieć relacje i z fortunnych dobrego przyjaciela cieszyć się procederów.

Co do gazetów z tych tu stron lubo nie wątpię, że ^aJM Pan^a poseł w swoim liście *fusius* o wszystkim oznajmił ^aWMM Panu^a, a do tego i dotychczas nic nowego i osobliwego od Porty *non occurrit*. Jednakże czyniąc dosyć || braterskiemu obligowi to co w terażniejszych rewolucjach fama donosi komunikuję. A to, że w Adrianopolu sam tylko sołtan i z zięciem swoim, którego wezyrem być mianuje pozostał, a innych wszystkich, tak starszyzną, jako i wojsko do Benderu wyprawił (jako powiadają) nie dla inszej racji wszystkich stamtąd oddalono tylko *ob metum rebellii*, która by się zapewne była wszczeła, gdyby się byli stamtąd nie rozeszli. Wszyscy tedy paszowie pod Bender się ściągają, tamże i wojsko co od Misiru¹⁰⁰ przyszło ordynowano i to słyhać, że się straszne między nimi zajęło morowe powietrze. Co zaś dalej czynić zamyślają rozumiem, że wkrótce czas pokaże.

Kiedym właśnie chciał ten list ekspediować, nadjechał mój człek z Benderu, któremu umyślnie do tamecznego seraskiera wyprawił. Był dla informacji *ratione* prowiantu z tej ziemi, co z nim czynić rozkaże i taki mi przywiózł respons, żeby go bez mieszkania do Chocimu posłać. I to od tegoż umyślnego mego wyrozumiałem, że tam będąc słyshał jakoby mandat seraskierowi od sułtana przyszedł, żeby się z wojskiem koło Benderu będącym oraz i chanem tatarskim ruszał i szedł pod Chocim i tam || dalszego czekał ordynansu. I to donoszę, że na Budziaku Tatarom co bogatszym po dwóch, a co uboższym po jednemu z domu na wojnę wychodzić kazano, ażeby każdy sobie na konia wziął prowiantu ze czterdzieści ok¹⁰¹. Co tedy zamyślają *proiecto non liquet*. To pewna, że się nie próżno gotują, więc stąd WMM Państwo, jako rozumne świadome tych pogańskich chytrności głowy wnieście sobie *consequentiam* co za tym idzie, mając czujne oko, żeby ten *suppositus cineri doloso ignis* w wielki jaki (*absit malum omen*) pożar nie zajął i tam razem nie wybuchnął, gdzie się go nikt nie spodziewa. Co wielkiej ostrożności i roztropności ^aWMMP^a jako szczerzy sąsiad i życzliwy podaje przyjaciel, gdyż (jako daje się słyseć), że i sami panowie Polacy w Benderze zostający ten ogień podniecają, jakoby nie tejeż ojczyzny *cives* i nie tejeż synowie matki. Pan Bóg tylko jako *iustus et fortis* niech zmiesza i

¹⁰⁰ Maybe Misir, a Turkish term for Egypt.

¹⁰¹ Okka, a measure of weight in the Ottoman Empire, equal to 1.283 kg.

konfunduje też te intencje i hardość pogańską i te które na chrześcijaństwo kują pioruny niech na onychże obróci głowę.

Dowiedziałem się, że jeden z posłów moskiewskich u Porty || Pan Lupakin temi dniami mimo, iż ordynansem jakosi tureckim jechał ku Polsce, ale jeszcze nie mogłem się należycie wyrozumieć do kogo jedzie i co ma *in commissis*. Zaczyn *confidentur* ^aWMM Pana^a upraszam (zwłaszcza wiedząc, że rzecz nie ma być tak sekretna, żeby się przyjacielowi komunikować ^anie^a mogła), abyś ^aWMM Pan^a raczył mnie *explere aviditatem sciendi* oznajmić czy do WMMP pojechał czyli też do cara ^aJM^a spieszył i w jakiej materji.

Do tego wielce proszę, abym ile można, jak najprędzej miał *certitudinem* czy dochodzą te które posyłam listy rąk ^aWMM Pana^a czyli nie. Przy tym i o tamecznych okurencjach jako też o dalszych cara ^aJM^a w Finlandii procederach czekam partycipacyji, którą kiedy otrzymam łaskę obligowany będę ^aWMM Panu^a w każdym służyc terminach, jakoż jestem WMM Pana życzliwy przyjaciel, Konstanty z Brankowanu, bassaraba, *datum 30ma Julii 1713.*”

^{a-a}Fragments without encryption.

XVII

1713 August 10, [no place], A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 13, pp. 39 – 41.

„Jaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny, a MWM Panie i Przyjacielu

List WM Pana *25ta Julii* datowany zwykłym afektem i honorem otrzymałem, z którego o miłym zdrowiu ^aWMM Pana^a wyrozumiawszy wielcem się ucieszył życząc przy całości zdrowia i fortunnych sukcesów *affluencii* jak najdłuższej ^aWMM Panu^a konserwacji. Inne także listu kontenta *apprimeuii* rozumiałem. Za awizacje z tamtych stron wielce dziękuję ^aWMM Panu^a.

Chcąc *vicissim* i ja osłużyć z tych tu krajów nowina mozych *pro hic et* nie mam, oprócz te com już wypisał WMM Panu. A jeżeli co *recentius occurrit* u pogańskiej Porty, rozumiem, że w swych listach JM Pan poseł *fusus* wypisuje, z których lubo jeden fascykuł kilka dni zabawił nie śmiejąc go promowować, słysząc o ludziach przeciwnej strony, ale teraz zdarzywszy się ta okazja posyłam wszystkie te listy WMM Panu. Jednakże *propter eui tanda pericula* nie przez Mołdawę wyprawuję tego posłańca, lecz przez siedmiogrodzką ziemię, którą lubo dalsza droga, ale rozumiem, że bezpieczniejsza.

Co do sarakiera i chana || tak słyhać, że już się ruszyli od Benderu z wojskiem ku Chocimu, o czym nie wątpię, że ^aWMM Pan stamtąd ile w^a bliskości będąc prędsze i pewniejsze mieć możesz wiadomości. Jako ^ateż i o tym^a wiadomo być musi, o chytrności i szalbiestwach adherentów przeciwnej strony, któremi pobudzają nieprzestannie pogaństwo na własną ojczyznę wszelkim sposobem usługując, ^achoćby też^a *per calcatam matrem* dopinać swojej imprezy, ale niech ich pan Bóg zmiesza i konfunduje.

^aWMM Państwu zaś^a należy mieć się na ostrożności, ponieważ się tak blisko nieprzyjaciel podsuwa, co *commito prudentie* WMM Państwa. Co jeszcze dalsze przyniosą rewelacje nie omieszka donieść ^aWMM Panu^a. O co i ^aWMM Pana^a wzajemnie upraszam.

Żeś WM Pan raczył (jako czytam) donieść Najjaśniejszemu Królowi ^aPMM^a życzliwość i pokorny ukłon mój i że Jego Królewska Mość ^aPMM^a łaskawie przyjmuje moje jakiegokolwiek usługi pokorne kładę dzięki do Jego Majestatu. ^aWMM Panu^a także wielce dziękuję za rekomendację, którego braterskiemu oddając się afektowi zostaje WMM Pana na zawsze życzliwym przyjacielem, Konstantin z Brankowinu, bassaraba, dan 10ma Augusti 1713. ||

^aPS^a. *In sincera amicitia et fraterna confidentia*, którą mam z ^aWMM Panem^a wielce upraszam ^aWMM Pana^a, abyś raczył mię *certiozem reddere*. Tu u nas słyhać, że i król ^aJM^a pruski jakieś aparamenta wojenne czyni i wojsko gotuje. Na jaką to imprezę, rozumiem, że jako nie tajno ^aWMM Panu^a być ma tak dufam łasce onegoż, że i mnie objawić zechcesz o co wielce upraszam, abym wiedział co *intendit* ten król ^aJM^a. I jeżeli pewna, że *socialibus armis* chce z WMM Państwem dać *repressalia* pospolitemu chrześcijaństwu nieprzyjacielowi jako tu słyhać o co i ja suplikuję do majestatu boskiego.”

^{a-a}Fragments without encryption.

XVIII

1713 September 17, [no place], A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5858, No. 19246¹⁰².

„Jaśnie Wielmożny Mości Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny i mój WM Panie

List ^aWMM Pana^a 13a Augusti datowany z należytą obderwancją i zwykłą braterską uprzejmością przyjąwszy z niego o fortunnych WMM Państwa sukcesach wyrozumiałem, których uprzejmie wieszuję z życzliwego afektu mego podobnych i wszelkich pomyślności życzę *affluentiam*. Za awizacje z tamtych stron wielce dziękuję ^aWMM Panu^a.

Listy do JM Pana posła WMM Państwa mnie rekomendowane bez żadnej tardacji odesłałem JM do Adrianopola, które lubo tak długo w trakcie zabawiły nikomu jednak te *remoram* przypisać nie trzeba tylko terazniejszym kłótniom i rewolucjom, że prostą jechać drogą posłańcy nie mogą tak wiele miejsca objeżdzać muszą.

Przybiegszy i teraz kurierowie moi z Adrianopola i te od ^aJM Pana^a posła listy przyniósłszy (za które mi JM, żeby jak najprędzej były przesłane wielce prosi) natychmiast z niemi umyślnych moich wyprawuję ^aWMM Pana^a lubo nie prostą || i zwyczajną drogą obawiając się różnych niebezpieczeństw, które *moderna parturiunt disturbia*, lecz przez siedmiogrodzką ziemię. Jeżeli tedy te skrypta dalszym tym, ale bezpieczniejszym nieco dłużej pójda traktem nie mnie (którym braterskim ^aWMM Pana^a usługom za dosyć uczynić *omni mode* usiłuję), lecz odległości miejsca *imputandum*.

Wypisaniem gazetów z tych krajów nie bawię wiedząc, że w listach ^aJM Pana^a posła obszerniejsza i pewniejsza o wszystkim ma być informacja. To tylko *pro hic et nunc*, że JM Pan poseł WMM Państwa dnia 8 Septembris *honorificem* miał *audienciam* u wezyra JM, gdzie wiele obietnic otrzymał i afektu ku WMM Państwa kontestacji niech pan

¹⁰² Paul Cernovodeanu published in his edition a letter with the same date, presumably sent to A. M. Sieniawski (P. Cernovodeanu, *Din corespondența diplomatică* (Part III), p. 62 – 63, No. 10). Probably this letter was sent to the voivode of Mazovia Stanisław Chomentowski or to somebody else.

Bóg szczęści te sławne dzieło i w dalszych procederach, żeby *ad effectum* woli i intencji WMM Państwa *deducatur in augmentum glorie et fortunae* Najjaśniejszej Rzeczypospolitej.

Przy tym wielce upraszam WMM Pana, abyś raczył i nas *participe* uczynić *ne occurretiis* z tamtych krajów za co i ja winien będę <w> okazjach będąc || nieodmiennie WMM Pana życzliwym przyjacielem, Konstancy z Bankowanu, bassaraba, 17ma Septembris 1713.”

^{a-a}Fragments without encryption.

XIX

1714 January 24, Târgoviște, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 13, pp. 43 – 46.

„Jaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny i MWM Panie i Przyjacielu

List WMM Pana *de 11ma decembris proxima elapsi anni, 18va currentis* chętnie przyjąłem i z niego najpociesznieszczą i najpożądanszą wiadomość, to jest o miłym zdrowiu ^aWMM Pana^a wyczytawszy wielcem kontent z życzliwego serca przysługi konserwacji jak najpomysłniejsze ^aWMM Panu^a życząc procedery inne, także kontenta należycie wyrozumiałem, a naprzód, że ^aWMM Panu^a w jakimś podziwieniu niby jest ta opieszałość korespondencji naszej. Jakoż prawda, że admiracji godna rzecz, że to tak długo te listy (o których ^aWMM Pan^a wzmiankujesz) w trakcie się bawiły i tak nierychło doszły rąkznaczonych, ale te listy w *remoram* chciej ^aWM Pan^a przypadkowi temu przypisać, nie afektowi memu, który zawsze jest ochotny z *promptissimus* w onegoż usługach tylko posłaniec ten, który był z tymi listami sprawić się nie umiał (jako po tym już pisał do mnie ^aJM Pan^a Steinwile¹⁰³, gubernator Transylwanii *excusando hunc causum*) i nie dlatego był zatrzy- || -<many>, że paszportu nie miał, tylko, że sobie nie umiał postąpić i dlatego listy te posłane inszą stroną, które, że i stamtąd doszły rąk ^aWMM Pana, chociaż^a później trochę. Cieszę się z tego, a posłaniec ten po tym nazad tu wrócił^a się, którego^a wkrótce znowu stąd ekspediowałem go (dodawszy mu jednego umyślnego) także z listami od ^aJM Pana^a posła świeższemi i dawniejszemi, ^aktórem był^a na Chocim posłał, ^aa że^a tamtędy wolnego przejścia mieć ^anie^a mogły, za czym nazad ich odebrawszy posłałem ^aprzez^a tych umyślnych do ^aWMM Pana^a i tak rozumiem, że ^ajuż^a dotychczas mieli dojechać, ^agdź^a i od dawna *presentium* powiada, ^aże^a tu jadąc w Szkolim¹⁰⁴ spotkał a i teraz nie dawno inszych posłałem także z listami od ^aJM Pana^a posła w tamtę strony, ^aale przez^a Mołdawę, gdyż zasłyszałem, że się i tamtędy teraz wolny pas otworzył. ^aNie^a wiem tedy jak i gdzie się obracają.

A to tylko powtarzałem dla lepszej wiadomości ^aWMM Pana^a. Nowin zaś żadnych *pro hic et nunc* nie mam do oznajmienia, ^agdź^a u Porty cale cicho i jak pojechał sołtan do Stambułu nic się nie odnowiło, ani posłowi ^aWMM Państwa^a audiencji nie dano, ani z Moskwą żadnej po tym || nie miano konferencji. Co tedy ^aex^a *tanto silentio* ma *emergere* sam ^ap^a<an> Bóg wie i rozumiem, że wkrótce czas pokaże.

¹⁰³ Stephan von Steinville († 21 X 1720), Habsburg Commander of Transylvania.

¹⁰⁴ Probably Skole, small town in the Ruthenian Voivodship and a traditional stop on the way from Poland – Lithuania to the Hungarian lands.

Za awizacje z tamtych krajów dziękuję ^aWMM Panu lubo^a krótko namieniona i to tylko znać dla konsolacji, naszej jakoż wielkie *solamen et letitiam* stąd odbieram, kiedy o szczęśliwych czytam powodzeniach *ex Nordi* co, ^aktóre^a niechaj pan Bóg pomnaża, wywyższa dla pożytku całego chrześcijaństwa, także z bliskiego pokoju między cesarzem ^aJM^a, a królem francuskim ^awielce^a się cieszę. ^aNiech^a pan Bóg ^aich^a serca zmięczy i skłoni, żeby *tandem ad unionem* przyszli, ^ażeby się^a tamowała *effusia* krwi chrześcijańskiej, a do inszych chwalebnych obróciły się czynów.

Ja stąd, jakom mówił, nic osobliwego nie mam do uwiadomienia. To tylko namieniam, co słyhać, iż Turcy rozkazali galionów i innych okrętów więcej nagotować niżeli przed tym bywało i w nie kilkanaście tysięcy lewentów włożyć, ale dokąd i na kogo to przygotowanie nikt wiedzieć nie może, a tak nic pewnego nie wiedząc dokąd zmierza pogaństwo. || Różni różne o tym głoszą, każdy według swego sentymentu, ale i to zda mi się, że się wkrótce odkryje. Natenczas co *occurret* nie omieszkać donieść ^aWMM Panu^a, a o wzajemną onegoż z tamtych stron partycypację upraszam. Nieodmiennemu afektowi oddaje się i jestem na zawsze WMM Pana życzliwy przyjaciel, Konstanty z Brankowanu, bassaraba, h<ospodar> i w<ojewoda> z<iemi> m<ultańskiej>, dan w Targowisku, *24ta Januarii* 1714.

^aPS^a. Donoszę i to ^aWMM Panu^a, że będąc ^aJM Pan^a Eftymi tam u Najjaśniejszego Króla JM raczył Jego Królewska Mość ^aprzez^a niego miłościwym ^aswoim^a listem honorować. Na który teraz pokorny respons napisawszy zalecam go łasce ^aWMM Pana, abys^a raczył go promowować do Jego Królewskiej Mości Pana Mego Miłościwego, ^aktóra^a łaskę winien ^abędę^a *in similibus et a quibus vis occasionibus demereri.*”

^{a-a}Fragments without encryption.

XX

1714 March 29, Bucharest, A letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 13, pp. 47 – 49.

„Jaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny i MWM Panie i Przyjacielu

List ^aWMM Pana^a *de 20ma elapsi Februarii* przez pokojowego ^aWMM Pana^a *25va currentis* zwykłą estymacją i propensją otrzymałem, którego wszystkie kontenta należycie wyrozumiawszy największą mam pociechę, kiedy tak z listu, jako też z ust tego umyślnego pewne o całości zdrowia ^aWMM Pana^a odbieram relacje życząc sobie w jak najdłuższe *interrupta serie* lata o milej onegoż słyszeć konserwacji.

Co do zgody między cesarzem ^aJM^a, a królem francuskim i że już preliminaria traktatu¹⁰⁵ skończone, z tego wielcem kontent proszą majestat Boski, aby jako *dispermsator bonorum* udzielił jedność i spójność w sercach chrześcijańskich.

To mię jednak najbardziej cieszy (jako ^aWMM Pan^a namienia), że żadnego *ab Oriente* WMM Państwo nie obawiacie się niebezpieczeństwa, gdyż je- || -zeli by i chcieli co tentować *in contra* tedy cesarz ^aJM^a¹⁰⁶, Wenetowie, car ^aJM^a *in auxilium* deklarowali się

¹⁰⁵ Treaty of Rastatt, between the King of France Louis XIV and Emperor of the Holy Roman Empire Charles VI, was signed on 7 March 1714.

¹⁰⁶ Charles VI (1685 – 1740), Emperor of the Holy Roman Empire from 1711 until 1740.

i ociec¹⁰⁷ także święty pieniądze *subsidiūm* daje na konserwację fortec. Luboć jeszcze nie znać nic, żeby jakie *motus* mieli poczynać chociaż i rebelia, która się *in Oriente* była wszczęła teraz już umorzona i głowa jej zgładzona. Niech Bóg sprawi i kieruje wszystko na pożytek całego chrześcijaństwa.

Za inne także awizacje z tamtych stron wielce dziękuję ^aWMM Panu^a. Namieniasz ^aWMM Pan^a i to, że i WMM Pan koresponduje z ^aJM Panem^a Steinwilem, który wszelką łatwość deklaruje ludziom w tej naszej listownej konferencji tamtędy przechodzącym. To prawda, że i jak go doznałem, że jest dobry i pościwy człowiek i nie wątpię żadnej nie uczyni trudności posłańcom. Jednakże mając teraz listy od Ichmościów ^aPP^a posłów¹⁰⁸ ^aWMMP^a i posyłając je przez umyślnych moich do ^aWMM Pana^a || nie ordynowałem ich przez siedmiogrodzką ziemię, lecz przez Mołdawę dla wielkiej prędkości i bliskości.

Był jeszcze z temi listami i inny do ^aJM Pana^a posła ^aWMMP^a, który jest w Widniu¹⁰⁹ tytułowany, ale ten prosto do Widnia odesłałem *medio* ^aJM Pana^a generała Steinwilla, co i to podaję do wiadomości ^aWMM Panu^a.

Nowinami od Porty nie przedłużam, nie wątpię albowiem, że od Ichmościów Panów posłów należyta będzie o wszystkim informacja. Jednakże, jeżeli co godnego do oznajmienia *occurrēt* nie omieszkam donieść ^aWMM Panu^a czyniąc dosyć obligacji mojej.

Za prezent, którymeś mię ^aWMM Pan^a obesłać raczył wielcem obligowany jestem ^aWMM Panu^a. Nie respektując na dar (który godny i piękny jest), ale na propensję i życzliwy afekt ^aWMM Pana^a, któremu oddając się, zostaję na zawsze ^aWM Pana^a życzliwym przyjacielem, Konstanty z Brankowanu, bassaraba, w Bugurest, *29na Martii* 1714.”

^{a-a}Fragments without encryption.

XXI

<1714>, [no place], Postscript to an unknown letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 5, pp. 3 – 4.

„^aPS^a. Po napisanym już liście niedługo bawiąc nadjechali świeżo z Stambułu kurierowie. To przynieśli tylko, że ^aJMP^a poseł WMM Państwa po odprawionej tak u wezyra, jako i u samego cara tureckiego audiencji i ostatniej waledykcji bywszy według zwyczaju kaftanem obdarzony za dwa, a najwięcej za trzy dni z Stambułu ruszyć ma, || daj Boże szczęśliwie *pro bono patriae et toteus christanitatim*.

Tudzież i moskiewskim pozwolono, żeby się gotować w drogę, gdyż i im zupełna ekspedycja dana, tylko czekać muszą na powrót tych Turków na rozgraniczenie posłanych, którzy lubo jeszcze nie stanęli byli, ale już z zupełną powracali odprawą.”

^{a-a}Fragments without encryption.

¹⁰⁷ Clement XI (1649 – 1721), Pope from 1700 until 1721.

¹⁰⁸ Joachim Franciszek Goltz (†1717), nominated in March 1712 as resident of Augustus II to the Sublime Porte stayed in Turkey and helped the ambassador Stanisław Chomentowski in his mission until 1714.

¹⁰⁹ Krzysztof Szembek (1667 – 1748), Polish envoy to the Emperor, from 18.IV.1713 until 7.X.1714.

XXII

<1709>, [no place], Postscript to an unknown letter from Constantin Brâncoveanu to Adam Mikołaj Sieniawski, BC, ms. 5769, No. 3361 (original and copy).

„PS^a. *Notum* WMM Panu *erit*, że właśnie po napisaniu tych wyższych ^aprzybyli z Stambułu kurierzy moi^a, którzy żadne *particularites* stamtąd nie przynieśli, tylko że *postquam* owa tak chwalebnej wiktoryjej fama *eo appulit* i zrozumiała ^aPorta z okoliczności onej^a, że *totaliter* ^aSzwedzi są zniesieni^a i że ^akról szwedzki z Mazepą uchodził *in partes ditionum eius*, że dwa razy ^aradę miała^a, gdzie rezolwowano do ^aseraskiera pisać (któremu cała potencja dana^a), aby jak on będzie uważał i wiedział, tak ^arzeczy z moskiewskiej strony^a niech kieruje i podobno dla prekacyjej, aby się ^aod Moskwy nie stało królowi szwedzkiemu^a i adherentom jego (o których powiadają, że już do Benderu przyszli^a), co się stało i drugiej ^apartii szwedzkiej^a, która uchodziła była do ^aOczakowa^a po na tamtej stronie ^aDniepra^a i tam ^ai Moskwa dogoniwszy całe rozgromiła^a.

Przykazano z kilka ^apaszom z partyjej wojska do Benderu pójść^a i tam pod komendę ^aseraskiera^a będąc według orderu jego postępowały, ^alecz *ad defensionem non ad offensionem suam*^a. Także powiadają że i do ^achana tatarskiego^a od ^aPorty pisano^a, aby dowiedziawszy się dobrze o tych rzeczach pilnie inwestigował co za *intentii* Moskwa ma, tylko żeby sobie || nie pozwalał przyczynę jaką dać do ^aofensi pacis^a.

^aO królu szwedzkim i Mazepie^a jeszcze nie wiemy czy będą ich pod swoją potencją przyjąć ^atotaliter^a czy nie będą, lecz cokolwiek tak o tym, jako i o drugich będą wiedział WMM Panu ^azaraz oznajmić nie zaniecham^a.

Według konfidencyjej mojej znowu co ku WMM Panu mam powtórnie *audeo inquirere* ^ao królu Auguście^a *quid sperandum?* Albowiem od wielu innych, lubo siła słyhać, ale gdy od WMM Pana nie biorę *rei certitudinem* wszystko *mens dubia ancepsque haeret* o którym lubom i drugi raz dokuczał, ale prędko będąc WMM Pan *in arduis negotiis occupatus* na to relacyję mi nie uczynił. Teraz tedy pilnie od WMM Pana jak od prawdziwego przyjaciela i brata informacyję onym czekam i o przebaczenie proszę.

Właśnie *cum hae sub sigillo essent* i ^az Benderu dochodzą mi listy skąd wiadomość mam^a, że *3tia praesentis* ^akról szwedzki z Mazepą^a tam stanęli przy których powiadają, że ma być ze 4 000 ^awojska, Szwedów^a 2 000, ^akozaków zaporoskich^a 2000 (lubo barzo siła jest ^aich rannych^a), których według rozkazania ^aPorty bardzo^a *solenniter* przyjęto ponieważ *obviam illis omnes ordines militiae ibidem existentis* ^aseraskier^a posłał.

I na ostatek i ^asam seraskier dworem swoim *obviando* z || armat ognia dano i tak^a teraz tam *subsistunt*. I przykazano, aby pewna część ^aordy^a przy nich stała ^ane insperate Moskwa ich napadła^a. O ^akrólu zaś^a powiadają, że będąc ^aw nogę źle bardzo postrzelony, tak że nic się nie może na nią podpierać, nosidłem tam noszony^a. Stamtąd^a powiadają, że posłów swoich *immediate* ma ^ado Porty posłać^a, nie wiem co za ^aligę i konfederacyję z Turkami czynić^a, lubo jak się widzi jego oczy na ^aPolskę patrzą, jak by mógł tamtędy brać się do swej ziemi. O Mazepie jak słyhać jest bardzo chory^a.”

^{a-a}Encrypted fragment.

XXIII (Constantin Cantacuzino)

1709 June 15, Bucharest, A letter from Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 13, pp. 15 – 16.

„Jaśnie Wielmożny ^aM Panie^a wojewodo bełski, wielki hetmanie koronny, MW^aMM Panie^a
 Od ekspresa hospodara JM, który stamtąd powrócił onegdaj poważny list ^aWMM Pana^a *de data Mai 10ma submisso devotionis ac venerationi cultu* odebrałem dziękując panu Bogu, że nie *fecit dignum* tak o zupełnym zdrowiu ^aWMM Pana^a się informować, jako i o szczęśliwych progresach prac jego, któremu dalej ze szczerego serca wszystkie *fausta* i *prospera* życzę. *In exaptationem* wielkiego imienia ^aWMM Pana^a *et publicum bonum* ojczyzny swojej i całej korony Polski, ja ten nie mając osobliwej materii z stron tutecznych do komunikacyjnej i nie chcąc być *molstuosus* ^aWMM Panu^a *suppono*, że *quae pro nunc currant* z listu hospodarskiego Mości *lusius* ^aWMM Panu^a *constabunt ad quae solum mere ligo*. Lecz wierz ^aWMM Pan^a, bo gdybym miał tak godnego i potrzebnego do ozna- || - jmienia nie bym zaniedbał wszelaki sposób i okazyję szukając przez którą ^aWMM Panu^a *innotestcentio* nie uczynił, jako ten, który zawsze życzę być ^aWMM Pana^a *servus addictitimus*, Constantinus Cantacuzenus, *ex Bukurszt, Junii 15ta Anno 1709no*^a.

^aPS^a. Mając nadzieję na przyrodną dobrotliwość i ludzkość ^aWMM Pana^a śmiem ^aWMM Pana^a agrawować *ratione* tych listów, które do mnie generał tenże jeden Alexander ^aDeliard^{110a} z Moskwy do Widnia maszerując i przez nasze państwo przechodząc, aż od granic naszych posłał i barzo mię prosił dla promocyjej onych do JM Pana feldmarszałka Golca¹¹¹ i do drugiego¹¹². Ja tedy nie mając *in Szisnosod* (?), a zwłaszcza przy terażniejszym czasie i zrozumiawszy, że Jego Mość Pan Golc ^apospołu z WMM Panem zostaje do^a rąk ^aWMM Pana^a one posyłam. Także i drugie listy ^aper errorem^a z Kijowa tu posłane należące ^ado tegoż Pana^a feldmarszałka, które racz ^aWMM Pan^a komu należy podać i barzo *novini* ^aWMM Panu^a będę.”

^{a-a}Fragments without encryption.

XXIV (Constantin Cantacuzino)

1710 August 22, Târgoviște, A letter from Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski BC, ms. 5858, No. 19240.

“Jaśnie Wielmożny M Panie kasztelanie krakowski i wielki hetmanie koronny, mnie wielce MM Panie

Deuste (?) barzo i uczciwie odebrawszy list WMM Pana *de 20ma Julii* dany cieszyłem się barzo i dziękowałem panu Bogu. Pierwej o dobrym i szczęśliwym WMM Pana zdrowiu *certioratus*, powtóre i za łaskę, którą mi WM Pan z łaski swej obiecać raczył,

¹¹⁰ NN.

¹¹¹ Probably Heinrich Goltz (1648 – 1725), Russian field marshal since 1707.

¹¹² NN.

za co podobną szczyrością wzajem i ja też zawsze przeciwko WMM Panu być (lubo słaby i bez siły jestem) statecznie się obliguję. Lubo WMM Pan mówisz, że dziwujesz się barzo, jak to listy od WMM Pana posłane do mnie nie odebrałem. Ale i ja też nie bez dziwowania byłem, że na kilka moich listów responsu nie dotrzymałem, których *impedimentum* jeszcze i do tego czasu nie wiem jak się stało. Ale po staremu nigdy w takiej opinii nie byłem, żebym miał być *alienus* od łaski i dobroci WMM Pana o której i dalej proszę, żebyś mię WMM Pan raczył w niej zachować.

Tu, że się nieco zatrzymał ^aoddawca listów^a WMM Pana przyczyna była, jako czekaliśmy ^az dnia do dnia pewnego i limitowanego coś słyhać co jeszcze do tego czasu nieznać, a zwłaszcza o szwedzkim królu co się stanie^a i kiedy mają go z ^aBenderu wypuścić i przez jakie *medium*^a i któredy mają ^ago do swego państwa sprowadzić^a albowiem zaiste mogą to WMM Panu ^adonosić^a, że i sami ^aTurcy się dziwują i nie wiedzą co czynić, bo jeszcze w przeszłych dniach^a, gdy przyszła wiadomość ^ao Wiburgu¹¹³ wzięciu rozmaicie || *ratio binabantur*, a jeszcze teraz, gdy^a i o ^awziętej Rydze^a będą mieć wiadomość, jakoż i tu od WMM Pana ^adano znać przez Turkuła, co za opinii będą mieć nie wiemy^a. O czym cokolwiek mi *constabit* szczyrze donosić nie zaniecham ^ajakom zawsze lubom do^a WMM Pana ^anie pisał^a, ale do ^aPana Turkuła com widział napisałem nie wątpiąc^a, że i WMM Panu to wszystko nie ^adonosił takowoż, bo *intentio* to czyniłem^a.

^aZanim^a *confidens bonitati i magnanimitati* Jego WMM Pana upraszam racz mię ^au^awiadomić *de particularitatibus* Rygi^a jakie są i co dalej ma nastąpić przy łasce i pomocy Bożej. ^aDodasz^a WMM Panu i to tylko nie potwierdzam, jakem i ja ^aod różnych^a się ^ainformował^a, że między ^aTurkami *interna aliqua seditio conestica latet*, która^a kiedy wyniknie, czas pokaże *et quid secum tenet*. Tym zostaje^a WMM Pana ^apowolnym sługą, Konstantin Cantacozeno, z Torgowiszta^a, *die 22da Augusti Anno 1710.*"

^{a-a}Encrypted fragments.

XXV (Constantin Cantacuzino)

1714 May 7, [no place], A letter from Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., *Zbiór Dzieduszyckich*, 26/32, No. 13, pp. 35 – 38.

„Jaśnie Oświecony M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny, a MM Panie i Dobrodzieju

Przez dworzanina ^aWMM Pana^a Pana Rudzińskiego¹¹⁴ krótko pisałem ^aWMM Panu^a nieszczęśliwy przypadek tutecznego hospodara ^aJM^a Konstantego Brankowana, którego ruina dwiema ^aalbo^a trzema laty przedtym ^a(jako już^a teraz pokazuje ^asię^a) *premedi^a iabatur^a et disponeba^atur^a* u Porty, ^atylko^a czasu na to i sposobności upatrywali obawiając ^asię^a, że ich rok ujdzie i mniemając, że *cum^a toto nobilitate et populo*, ^aa podobno i^a postronnemi jakimi posiłkami bronić ^asię^a będzie. *Spreto Porta mandato* i dlatego posyłając imbrihora¹¹⁵ ^ato jest^a najwyższego koniuszego ^adla tej^a depozycji ordynowano oraz i kilka tysięcy Turków *danubii accolas*, ^aktórzy już^a z tej strony Dunaju przeszli byli.

¹¹³ Vyborg, Swedish city in the Gulf of Finland, conquered by Russians on 12 June 1710.

¹¹⁴ NN.

¹¹⁵ Amir akhur (Rum. Imbrohór), literally „high equerry“. The supervisor of Sultan stables.

A do tego i do chana miał osobliwy ordynans *in aquantum* by jakakolwiek tu była *resistentia*, żeby i on irupcję uczynił i całą tę zmizerowaną i zubożałą krainę *ferro et igne* wyniszczył. Lecz przyjechał naprzód *ad tentandum vadum* aga¹¹⁶ jeden, który zastawszy szlachtę podległą rozkazom cesarskim i wszystko *ad suum votum* dał znać gotowemu już na naszą zgubę wojsku i że tu *omnia pacata* i tak nazad się rejterowało, sam tylko koniuszy z swoim dworem przyjechał mając niezwyčajne tylko ordynanse, ale jak oni zowią *hatiszerif*¹¹⁷ to jest (uniwersał i samego cara ręką podpisane) z taką surowością i egzageracją wyrażone z jaką || nigdy w naszych krajach przy żadnego hospodara depozycji nie zapamiętało się.

Ten zaś imbrihor miał plenipotencję nie tylko zrzucić starego hospodara i z całą familią do Stambułu zasać, ale i nowego posadzić zostawiając *liberum arbitrium* obywatelom kogo by za gubernatora sobie obrać chcieli, żeby ich tym nieco pogłaskać faworem. I tak bez żadnej naszej *ex antecedentibus* wiadomości (widzi ten któremu nie nie tajno) za wolą i tego tu imbrihora *et unanimes voto nobilitatis et populi* starszy mój syn¹¹⁸ jest zezwołą naszej obrany hospodarem, którym wkrótce po tym i od Porty konfirmacja przyszła i według zwyczaju kaftan *et alia insignia*, która odmiana widzi Bóg w jaką melancholię i żalność mię wprawiła była, a po tym i w ciężką chorobę z której teraz przy łasce Boskiej już *recolligo vires*.

Oddając pokorne dzięki majestatowi boskiemu, że raczył *compescere furores infidelium* i utrzymać już już ginącą ojczyznę naszą. Wiele racji dają Turcy temu upadkowi przeszłego hospodara naszego między którymi niektóre są i kalumnie, ale najpierwsza *causa penditionis* jego były niezmierne bogactwa jakich żaden przed tym tu nie miał hospodar, których skarbów wielce się bali Turcy, żeby im kiedy nimi nie dopomógł do ruiny i nie wyrządził czego (jako to *manifeste* teraz znać) *supponendo*, że tak wiele miał milionów i nie za hospodara go, ale za króla jakiego najbogatszego mając. Przeto teraz trzech wielkich agów *ex intimis* samego cara tu pozostało i czynią inkwizycję wszystkich jego dostatków, jakoż na wielu miejscach wynaleźli depozyta onegoż, tak złoto i srebro, jako też i inne *suppellectilem*, które wszystkie do Stambułu zawieźli¹¹⁹, gdzie i sam dotychczas z synami i zięciami miał stanać. Co się z nim stanie, pan Bóg wie to tylko. Widziemy, że wielka była *vindicta de super* znam za grzechy osobliwie (jako mówią wszyscy) za opresję i łzy ubogich ludzi, które *penetrant celos* o czym lubo przed tym od przyjaciół swoich miał przestrogi nie wierzył jednak, żeby tym sposobem się stać miało, o czym teraz i sam chan przyznaje, że dawno oni tę intencję mieli, żeby go w swoje dostać szpony. Znać tedy, że to *inevitabile decretum divinum*

¹¹⁶ NN.

¹¹⁷ Hatt-i sherif (Tur. Hatt-ı şerif), Sultan's written order or signed by himself.

¹¹⁸ Ștefan Cantacuzino († 7 June 1716), Prince of Wallachia from 1714 until 1716.

¹¹⁹ A big number of Brâncoveanu's belongings (mostly silver and gold objects, but also horses, wine, silver saddle-covers, swords, even cattle) were confiscated by the Ottomans. See a list of Constantin Brâncoveanu's property seized to the Ottoman Public Treasury: M. Maxim, *The Institution of Müsâdere (Confiscation) in the Ottoman – Romanian Relations: An Inventory of Constantin Brâncoveanu's (1688 – 1714) Property Seized to the Ottoman Public Treasury*, in: Idem, *Romano – Ottomanica: essays & documents from the the Turkish archives*, Istanbul 2001, pp. 173 – 197 (Ottoman original with a facsimile and an English translation).

^abyło^a na które narzekać trudno, tylko ^aniech się^a dzieje wola jego święta ze wszystkimi *in eternum*.

Innych stąd nowin ^anie^a mam do oznajmienia ^aWMM Panu. To tylko^a donoszę, że listy ^aprzez^a tego umyślnego posłane i do ^aJM Pana^a posła ^aWMM Państwa^a intytułowane odesłałem ze pewną okazją ^aJM^a, których *responsorias* || oczekiwając zatrzymałem tu nieco tego towarzysza. Teraz tedy odebrawszy list od ^aJM Pana^a posła nie posyłam je ^ajednak przez^a tego, ^aale się^a posłały prosto do Wiednia do Jaśnie Wielmożnego ^aJM^a księdza Szembeka posła i plenipotencjariusza ^aWMM Państwa^a u cesarza ^aJM^a i skąd rozumiem, ^aże^a *securissime* dojdą rąk ^aWMM Pana^a. A był osobny i do ^aJM^a list, ^aktóre^a to pakiety trudno ^abyło^a temu posłańcowi *concredere*, gdyż ten prosto ^aprzez^a Mołdawę jechać chce, ^agdzie^a wielce niebezpieczno.

Przy tym nie wątpię, że ^aw^a listach ^aJM Pana^a posła będzie należyta o powodzeniu interesów ^aWMM Państwa^a informacja. Jednak i ja namieniam, że ^aJMP^a poseł miał *honorificar audientiam* u sułtana i według zwyczaju kaftanem był udarowany. Ta zaś *acceleratio*, jako nam donoszą ^anie^a dla innej racji stała się tylko *potissima* dla konkluzji traktatu ^amiędzy^a cesarzem a Francuzem. I to donoszą, że ^aJM Pan^a poseł wkrótce ma stamtąd wyjechać.

Co dalej *occurret* według dawnego zwyczaju zawziętego afektu i propensji ^aprzeciw WMM Państwu^a (która życzliwą rozumiem, że ma być wiadoma) ile sił i różności naszej będzie gotów na wszelki rozkaz i lubo podczas terażniejszych circumstances ^awiele na siebie^a *suspecii* mamy. ^aJednak^a z tym się protestuję, że *omnem moveo lapide*, aby pełnić rozkazy ^aWMM Pana^a, zostając ^aWMM Pana^a najniższym sługą, Konstan. Kantakuzen, *Mai 7ma 1714*”

^{a-a}Fragments without encryption.

XXVI (Constantin Cantacuzino)

1714 September 8, [no place], A letter from Constantin Cantacuzino to Adam Mikołaj Sieniawski, APKr., Zbiór Dzieduszyckich, 26/32, No. 13, pp. 25 – 28.

„Jaśnie Oświecony M Panie kasztelanie krakowski, hetmanie wielki koronny, a MWM Panie i Dobrodzieju

List ^aWMM Pan^aa *21ma elapsi* wyrażony z należytych honorem i weneracją *5ta currentis* odebrałem. Z którego najpocieszniesze i najpożądańsze o całości zdrowia ^aWMM Pana^a miawszy wiadomość z wielką radością niskie za to dzięki oddaję majestatowi boskiemu życząc onego w jak najpóźniejsze lata.

Inne także kontenta wyrozumiałem, które barzo krótko namienione. Znać obca *rentiam materiae et novitatum*, ^aktóre^a nie zawsze *occurrunt*. || Listy do ^aJM Pana^a posła WMM Państwa ordynowane z pewną którą ^asię^a właśnie natenczas zdażyła okazją odesłałem, będąc pewien, że rąk ^aJM^a bez zabawy dojdą. Z tych tu stron te tylko, ale pożądaną ^aWMM Panu^a czynię relację, którą wczora od moich z Stambulu korespondentów otrzymałem, a to że ^aJM Pan^a poseł WMM Państwa odebrawszy pomyślny negocjacji swojej efekt tylko co sułtana pożegnać miał i wkrótce stamtąd wyjeżdżać ma. Daj Boże, abyś się ^aWMM Pan^a w krótkim czasie z ^aJM^a prezenji cieszyć mógł.

Toż i o moskiewskich || posłach nam piszą, że (*post redetum* tych agów, którzy na rozgraniczanie z Moskwą posłani byli i bez żadnej *ab utrinque* kontrowersji swoje funkcje odprawili) miano i onych wkrótce ekspediować i wyprawić do swojej ziemi.

Król także szwedzki z Dimotiki¹²⁰ szego (?) wyprawił posła¹²¹ do Porty prosząc *facultatem discedendi*, której i on na instancję cesarza ^aJM^a zjednawszy nie ze długo stamtąd ma ruszyć. I to powiadają, że tym traktem tedy na naszą ziemię, potym na siedm<io>grodzką ziemię i dalej ma jechać. Co jeżeli tak || będzie rozumiem, że w prędkim czasie da się widzieć.

Co do aparamentów wojennych to słyhać, że się Turcy gotują i wielkie zbierają prowianty luboć rozumiem, że tego roku nic z tego nie będzie. Jednakże dokąd te *molem belli* obrócić zamyślają *non constat*, ile i to czas pokaże.

Syn mój wielce dziękuje ^aWMM Panu^a za wielkie dowody życzliwego afektu. I on także wzajemnie *cum ^aomni^a sinceritate et observantia* kłania <się> ^aWMM Panu^a z którym i ja oddając ^asię^a afektowi i łasce onego, zostaje ^aWMM Pana^a życzliwym sługą, Konstanty Kantakuzen, *8va Sept. 1714.*”

^{a-a}Fragments without encryption.

---

¹²⁰ Demiotica (Tur. Dimetoka, Grec. Didymóteicho), small city in Eastern Thrace, 50 kms south from Adrianople.

¹²¹ NN.